

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Af en endnu Levendes Papirer

Citation: Kierkegaard, Søren: "Af en endnu Levendes Papirer", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-lp-txt-shoot-id1a662a27-3c59-41d3-ace4-1c70d05c26b2.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

* Af en
endnu Levendes Papirer

Udgivet
mod hans Villie
af
S. KJERKEGAARD

Kjøbenhavn
Hos C.A. Reitzel. Trykt hos Bianco Luno
1838

Forord

Forord bryder ingen Trætte, pleier man at sige; nærværende afbryder idetmindste en Trætte, jeg i længere Tid har havt med den egentlige Forfatter af denne Afhandling. Skjøndt jeg nemlig elsker ham »med Tung og Mund og af Hjertens Grund« og i Sandhed anseer ham for min oprigtige Ven, mit alter ego, er det dog langt fra, at jeg for at betegne vort Forhold kan substituere et andet, som det maaskee kunde synes dermed identisk Udtryk: alter idem. Vort Forhold er nemlig ikke noget venskabeligt idem per idem; tvertimod ere vi næsten altid af forskjellig Mening og idelig i Strid med hinanden, medens vi dog derunder ere knyttede sammen ved de dybeste, helligste, uopløseligste Baand; ja vi ere, skjøndt ofte magnetagtigt divergerende, dog i strengeste Forstand uadskillelige, om end vore fælleds Bekjendtere kun sjeldent, maaskee aldrig har seet os sammen, ihvorvel En og Anden af dem maaskee undertiden har forundret sig over, at, ligesom han har forladt den ene af os, han næsten i samme Nu har truffet den anden. Det er derfor saa langt fra, at vi som Venner kunne glæde os ved den Eenhed, som Digtere og Talere i deres gjentagne Foreviselser kun have havt et eneste Udtryk for, at det var som om een Sjæl boede i to Legemer, at det, os betræffende, snarere maatte synes, som om to Sjæle boede i eet Legeme. Hvilke Bryderier vi nu kunne have med hinanden, hvilke huslige Scener, der stundom forefalde, derom vil Du, kjære Læser, bedst kunne gjøre Dig en Forestilling, naar Du vil tillade mig at fortælle, hvorledes det er gaaet til med nærværende lille Afhandling, og Du vil da lettelig fra denne Ubetydelighed kunne slutte Dig til Resten. Min Ven lider nemlig i en temmelig høi Grad af Utilfredsstillethed i Verden, som ofte har gjort mig ret bekymret for ham, og som ofte har ladet mig befrygte, at det, hvis mit gode Humeur ikke skulde kunne raade Bod derpaa og være istand til at fordrive Sauls onde Lune, skulde see galt ud med min Ven, med mig og med vort Venskab. Som bekjendt behøver den menneskelige Sjæl just ikke saa lang Tid som vor Klode for at dreie sig om sin Axe. Dog ikke blot denne Bevægelse er langt hurtigere, men Sjælen passerer ogsaa langt oftere de forskjellige Himmeltegn, ligesom naturligviis ogsaa af samme Grund Opholdsmomentet i hvert enkelt bliver betydeligt kortere i Forhold til Omløbs-Hurtigheden. Naar nu Sjælen indtræder i Haabets og Længselens Tegn, da vaagner der hos ham, efter hvad jeg kan forstaae, under de forskjellige Constellationers Attraction dunkle Anelser, der ligesom i Vexelsang svare og mødes med de fjerne Toner, der lyde over til os fra vort vel kjendte, men ogsaa ofte glemte sande Hjem. I slige Øieblikke indeslutter han sig da taus og hemmelighedsfuld i sit *αδυτον*, saa at han endog synes at unddrage sig mig, til hvem han dog ellers pleier ganske at betroe sig, for hvem han dog ellers ikke pleier at have Hemmeligheder, og det er kun ligesom i en forsvindende Afglands af hvad der bevæger sig i hans Sjæl, at jeg paa en forunderlig sympathetisk Maade (ene forklarlig ved en ubegribelig *communicatio idiomatum*) føler, hvad der rører sig i hans Indre. Og naar han nu atter vender tilbage til mig, halv undseelig over, om jeg skulde have mærket Noget, og da efter en lille Pause vemodig udbryder:

Es blies ein Jäger wohl in sein Horn,

Wohl in sein Horn,

Und alles was er blies das war verlor'n –

saa er han virkelig nær ved at forstemme mig. Og lykkes det ham end nu og da at gribe en og anden af de flygtende Ideer, saa maa han ogsaa, som han siger kæmpe og stride med den. Og glemmer han end i

Velsignelsens Øieblik, at han halter, saa føler han det kun desto stærkere, naar denne viger fra ham. Men times det ham da at fastholde og fængsle den enkelte Idee i et fyldigere Moment (thi det har vist ogsaa Du, kjære Læser, erfaret, at det ikke blot er for vor Herre at een Dag er som tusinde Aar, men ogsaa om end kun en sparsom Gang for os Mennesker), saa frygter han dog ofte for, at han maaskee ikke i Tide har ladet Tanken christne, og at Nisser og Trolde saaledes have faaet Magt til at lægge en Skifting istedet. Efter deslige mange Vanskeligheder var nu ogsaa nærværende lille Afhandling bleven færdig, og allerede havde jeg, som det Medium, igjennem hvilket han telegraferer med Verden, bemægtiget mig den, for at besørge det Fornødne til Opnaaelsen af dens udvortes Bestemmelse – at blive trykt. Men hvad skeer? Herimod havde han meget at indvende. Du veed jo, sagde han, at jeg anseer det at skrive Bøger for at være det Latterligste, et Menneske kan foretage sig. Man overgiver sig jo aldeles til Skjebnens og Omstændighedernes Vold, og hvorledes skal man kunne undgaae alle de Fordomme, som Folk føre med sig til Læsningen af en Bog, og som virke ikke mindre forstyrrende end de forudfattede Forestillinger, hvilke de Fleste føre med sig, naar de skulle gjøre et Bekjendtskab, og som ere Skyld i, at saa faa Mennesker virkelig vide, hvorledes Andre see ud? Hvilket Haab kan man vel nære om aldeles ex improviso at falde i Læsernes Hænder? Desuden føler jeg mig bunden ved den fixerede Form, Afhandlingen nu engang har faaet, og for igjen at føle mig fri, vil jeg atter tage den tilbage i Modersliv, lade den endnu engang synke hen i den Dæmring, den udgik af, hvor Ideen

»viser sig og smiler, og undviger

Som Pynten af et ønsket Næs i Taage«

– maaskee kan den da fremgaae i en gjenfødt Skikkelse. Og desuden veed jeg meget godt, hvad det er, der forblinder Dig. Forfatterforfængelighed, Kjære! »»Stakkels Hjerte kan Du dog ikke opgive det forfængelige Haab, at være Forfatter af fire Ark«« Amen! Ὡς εἶπα. αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον: Slidder Sladder. Alt hvad Du der har sagt har Intet at betyde og intetsteds hjemme, og da, som Du veed, den Snak altid er lang nok, som intetsteds har hjemme, saa vil jeg ikke høre et Ord mere. Afhandlingen er nu i min Magt, jeg har Commandoen. Altsaa: Lige ud, Marche. Parolen er: hvad jeg skrev, det skrev jeg.

Udgiveren.

verte

Efterskrift for de Læsere, der muligen kunne have Skade af at læse Forordet: de kunne jo springe det over, og sprang de saa langt, at de sprang over Afhandlingen med, saa kan det ogsaa være det samme.

Om

Andersen som Romandigter,

med stadigt Hensyn til hans sidste Værk:

» *Kun en Spillemand* «

Der ligger i den hele nyere Udvikling en stor Tilbøielighed til – langtfra med Taknemmelighed at erindre sig de Kampe og Besværligheder, Verden har udstaaet for at blive til det, den er – om muligt endog at forglemme de Resultater, den i sit Ansigts Sved har erhvervet, for paany at begynde forfra, og i ængstende Forudfølelse af, med hvor fuld Ret Efterverdenen vilde kunne behandle den paa samme Maade, dels at overbevise sig selv om sin Virksomhed og sin Betydning, dels at paanøde Efterverdenen denne Anerkjendelse ved at gjøre sig til det egentlige Udgangspunkt for Verdenshistorien, ved, hvis det lod sig gjøre, med sig at begynde den positive Tidsregning og lade den foregaaende Tilværelse, om man endnu er saa fornuftig at antage en saadan, være et Livs-Headeri, paa hvilket Subtractions-Stykke man kun maa beklage, at det har været nødvendigt at anvende en saa lang Tid. Møde vi dette Phænomen i sin respectableste Skikkelse, saaledes som det træder frem i Hegels store Forsøg paa at begynde med Intet, saa maa det saavel imponere os som glæde os; imponere os i Betragtning af den moralske Kraft, hvormed Ideen

er undfanget, den intelligente Energie og Virtuositæt, hvormed den er gennemført; glæde os, fordi den hele Nægten dog kun er en Bevægelse indenfor Systemets egne Grændser, foretaget netop i Interesse af Gjenvindelsen af Tilværelsens »gediegne Fylde«. See vi det samme Phænomen, fremkaldt ved en ægte original Personligheds naturlige Opposition mod den hele moderne Phraseologie, see vi en saadan, ved Geniets egen dybe, artesiske Kraft høit over Mængden hævet, staae som en imponerende Statue, ganske indhyllet i sin hjemmegjorte terminologiske Kappes yppige Drapperier; men dog saa egoistisk afsluttet i sig selv, at der ikke er den mindste Pjalt, den »gaffende Pøbel« kan gribe fat i; saa maae vi vel takke Gud for, at en saadan Simon Stylita erindrer os om, hvad Selvstændighed er, men dog ogsaa beklage, at Tidens Forkeerthed fordrede et saadant Offer. Hvad imidlertid disse to Fremtrædelsesformer af den betegnede Lyst til at begynde forfra angaaer, da maa man bemærke, at de ere opstillede for at vise den relative Sandhed, der kan ligge i denne Tilbøielighed, idet jo, hvad den første Fremtrædelsesform angaaer, det væsentligt paaligger Philosophien som System bestandig paany at optage sine egne Præmisses, og denne forsaavidt kun ved en Misforstaaelse tillige har rettet sig mod Tilværelsen selv; og see vi hen til den anden, da er den jo deels fremtvungen ved den almindeligere, hele Stater omspændende, med den kun langt ude beslægtede Forvirring, og deels reformatorisk blot rettet mod Misbrug, der have indsneget sig i den givne Positivitet, uden derfor at ville udydde end ikke et eneste oprindeligt i Sproget givet Ord. Hvorvidt nu den overordentlige Beredvillighed og Redebonhed, den næsten forekommende Tjenstvillighed, hvormed i vore Tider stedse Tusinder staae parate til, saasnart der bliver sagt et fornuftigt Ord, at misforstaae det, ogsaa her har været i utrættelig Virksomhed, det vil Enhver let overbevise sig om, der har bemærket, at den hele yngre Literatur deels er saa fuldt op beskæftiget med at indlede og skrive Indledninger, idet den har forglemt, at den Begynden fra Intet, som Hegel taler om, af ham selv blev magtet i Systemet og ingenlunde var en Miskjendelse af den store Rigdom, Virkeligheden¹ har, deels er saa høilig hjemstøgt af disse hysteriske Tilfælde af Aandrihed.

1. Imidlertid skal man ikke saa ganske troe Hegelianerne paa Ordet, naar de omtale deres Forhold til Virkeligheden; thi naar de i denne Henseende beraabe sig paa deres Mesters udødelige Værk (hans *Logik*), da forekommer det mig, at det gaaer til som i Rangforordningen, hvor man, begyndende med Secretairer (Seyn, den rene Væren), nu igjennem »andre Secretairer« (das Andre, das Besondere, Nichts |M[det er ogsaa derfor, at man siger, at andre Secretairer sind so viel wie Nichts|M]) lader Bestemmelsen »virkelige Secretairer etc.« fremgaae, uden at man derfor er berettiget til at slutte, at der i Virkeligheden er en eneste »virkelig Secretair.«
(tilbage)

En sørgeligere Skikkelse af den samme Vildfarelse, og som egentlig er den, vi oprindeligen sigtede til, viser sig i Tidsalderens Hovedretning i det Politiske. Misforstaaende den dybere Betydning af en historisk Evolution¹, klamrende sig, besynderligt nok, ligesom i Kamp for sin Existents fast til den Phrase, at Verden altid bliver klogere, opfattet, vel at mærke, i en for dette Øieblik gunstig, forøvrigt parodisk² Conseqvents, træder den frem enten som ungdommeligt Overmod i for stor Tillid til i Livet ikke prøvede Kræfter (og dette er da dens bedste Skikkelse) ihvorvel i samme Grad som det ægte Ungdommelige, der var det integrerende Moment af Sandhed deri, tager af, i samme Grad Phænomenet nedsætter sig selv til Kaadhed, om end Samtiden skulde være forblindet nok til med sin Tak at henvende sig til en slig klein Zaches genannt Zinnober³ – eller som Mangel paa Taalmodighed til at kunne finde sig ind i Livsforholdene, som Afmagt til, udfyldende en bestemt Stilling i Staten, at bære med paa Historiens for den Fornuftige lette og velsignelsesrige Byrde. Men under begge Former gjør denne Tendents sig skyldig i et Attentat paa den givne Virkelighed; dens Løsen er: glem det Virkelige (og allerede dette er et Attentat), og forsaavidt de gennem Aarhundreder grandieust udviklede Statsformer ikke lade sig ignorere, saa maae de vige, ligesom Urskovene fordem for Culturens Plov i Oplysningens Morgenrøde, for at der nu paa de ryddeliggjorte Sletter ikke kan være det mindste poetiske Smuthul; men de faa rene Exemplarer af normale Mennesker, kunne, uden at udsættes for den mindste profane Berøring eller for at forsee sig paa nogetsomhelst Broget, Spættet eller Stribet, i en rædsom Monotonie avle en heel Yngel af eligerede, abstracte Cosmopolit-Gesichter. Som Hegel begynder den ikke Systemet, men Tilværelsen med Intet, og det negative Moment, igjennem hvilket og i Kraft af hvilket alle Bevægelserne skee, (Hegels Begrebets immanente Negativitet) er Mistillid, der unægtelig har en saa negativ Kraft, at det – og det er da det Gode ved Sagen – maa ende med at slaae den selv ihjel, Noget, som da ogsaa vil skee; thi saasnart den juste milieu, det eneste Medium, igjennem hvilket de hænge fast ved Staten, blot et Øieblik skulde med Molboen faae isinde at sige: tøv lidt, mens a spytter i Næverne, saa styrte de redningsløst ned.

1. Vernunft wird Unsinn, Wohlthat Plage Weh Dir, daß Du ein Enkel bist. Jo længere man nemlig er borte fra det egentlig Centrale i Udviklingen, desto besynderligere maa denne naturligiis forekomme, og jeg tvivler ikke paa, at en Rana paradoxa f. Ex. vilde

i en eneste Sætning kunne fremkomme med langt betænkeligere Tvivl om Tilværelsen end summa summarum af alle Skeptikere og Fritænkere indtil Dato; thi som J. Paul siger: »Solchen Sekanten, Kosekanten, Tangenten, Kotangenten kommt alles excentrisch vor, besonders das Centrum.«

(tilbage)

2. Vi paa Forfædres Skuldre staae, Vi tykkes store – ere smaa ...

(tilbage)

3. Cfr. Hoffmanns *Schriften neunter Bandp.* 45: »Seltsam war die Gruppe, die beide zusammenstehend bildeten. Gegen den herrlich gestalteten Gregor (dette er den historisk udviklede Stat) stach gar wunderbarlich das winzige Männlein ab, das mit hoch empor gereckter Nase sich kaum auf den dünnen (uhistoriske) Beinchen zu erhalten vermochte.

(tilbage)

Efter disse almindeligere Betragtninger, hvis inderligere organiske Forhold til vort Forehavende paa sit Sted vil, saa haabe vi, vorde Læserne klart, ville vi gjøre et Forsøg paa at orientere os en Smule i vor Roman- og Novelle-Literatur, erindrende om, at ogsaa her er skeet, ja realiseret et saadant Forsøg paa at begynde forfra og fra Intet; thi anderledes vide vi ikke at betegne den Cyclus af Noveller, der begyndte med en Hverdagshistorie (med Intet), kun at dette, i Kraft netop af det Sande i Retningen, i sin Negativitet var rettet mod et Uvæsen, der havde indsneget sig i denne Green af Literaturen, og som al ond Vane havde faaet en besynderlig lang Hale, og, idet hver Generation føiede Sit til, var voxet i Analogie med det bekjendte: »Sip-Sip-Sipsippennip-Sipsippennip-Sippennip-Sipsip,« deels i sin Positivitet udfoldede en saa stor Rigdom indefter og afgav et saa glædeligt Vidnesbyrd om Tilværelsens poetiske Vægtfylde, at det nødvendigt maa opmuntre enhver følgende Novellist eller Roman-Digter at have en saadan Begyndelse.

Idet vi nu med saa faa Ord som muligt ville henlede Læsernes Opmærksomhed paa den Cyclus af Noveller, der skyldes Hverdagshistoriens Forfatter, maae vi erindre om, at dette hverken skeer, for, efter at have betalt dem en vis Anerkjendelses-Tribut, nu med moderne filosofisk Travlhed at sløife dette Høidepunkt og forvandle det til et i Tilværelsen forsvindende Moment, over hvilket maaskee allerede adskillige homines novi (»nyfødte Jarler, nattegamle Svende«) ere komne ud, eller for at fixere dem i en absolut Catholicitet, uden for hvilken ingen Salighed er; men i Betragtning af den i disse indeholdte Livs-Anskuelse, der ligesaa vist har havt sit corresponderende Element i Tilværelsen til sin Forudsætning, som ogsaa har et vakt til sin Virkning, en Betragtning, der ingenlunde er uden Vigtighed for vort Forehavende, og kun gennemføres, forsaavidt den har Betydning for samme. Imidlertid maae vi forinden bede den ærede Ubekjendte undskylde, at han – i Lighed med hine uødelige classiske Skribenter, til hvis Fortolkning til Plage for disse gennem Aarhunderer den ene Generation efter den anden har afgivet sit destoværre ofte altfor talrige Contingent af smagløse Fortolkere og derved bidraget til at formere det Opløb, der ikke sjeldent har trængt sig mellem Forfatterne og de Læsere, der vare disse kjærest – atter her seer sig forfulgt af en Recensent, der dog netop i Følelsen heraf kun i Tillid til sin gode Genius' Bistand vil bestræbe sig for »favere lingua.«

Det Sublimat nemlig af Glæde over Livet, den som Livs-Udbytte resulterende gennemkæmpede Tillid til Verden, at i den endogsaa i dens mest underordnede Skikkelser ikke Livs-poesiens Kilde er udtørret, den Tillid til Mennesker, at der ogsaa i disses mest trivielle Fremtrædelsesformer, naar man blot vil søge rigtigt, findes en Fylde, en Guddomsgnist, der, omhyggeligt pleiet, kan gennemgløde hele Livet, kort sagt den verificerede Congruens af Ungdommens Fordringer og Bebudelser med Livets Præstationer, der her ikke bevises ex mathematica pura, men anskueliggjøres de profundis, af et rigt Gemyts hele indre Uendelighed, og foredrages med ungdommelig Alvor – give disse Fortællinger et evangelistisk Anstrøg, der nødvendigviis maa sikkre dem stor Betydning for Enhver, der endnu ikke har forskrevet sig til Fanden for at storme Himlen, eller praktisk-grundigt fordybet sig i Støvlerne, for der at finde Tilværelsens egentlige Reale, og gjøre deres Læsning til et i Sandhed opbyggende Studium.¹ Og føle vi end, at den Vei, der fører til denne Glæde, vistnok gaaer over Sukkenes Bro, og synes man end at høre et ganske enkelt Suk, der dog ikke aldeles har fundet sin Lægedom, og træder derfor end paa et enkelt Sted istedenfor den ægte religieuse, aprioriske Genialitet en vis Befinden sig vel inden elskelige huslige Forholds hyggelige Vægge, saa er dog den igjennem dem gaaende Aand i Forening med den ved kunstnerisk Virtuositæt betingede objektive Holdning, saa glædelig, at om end deres Forfatter, idet han overskuer den hele Samling, stundom fristes til at kalde den en »Benoni«, Læserne nødvendigviis maae kalde den en »Benjamin«. Synes end derfor en og anden Yngre mismodig, at ogsaa her føres Beviset for, at det dog kun er vort Livs Josua og ikke dets Moses, der kommer ind i det forjættede Land, og vender end et og andet yngre Blik sig vemodigt mod hiin mægtige, længst forsvundne Fortid, og lytter end mangan Yngres Øre efter Hiint:

1. Cfr. *Ægtestandp.* 198: »Min elskværdige unge Læserinde! Du, som maaskee har taget denne Bog i Haanden for at adspredde Dig fra Tanker, som Du neppe tør tilstaae Dig selv: Dig især være denne

simple Fortælling helliget med en ukjendt Vens varme Ønsker for
din Seir! –
(tilbage)

Det donner¹ under Ros, de danske Kæmper naar de Dysten ride,

-
1. Nutidens Surrogat: Tramp i Gulvet med lange Bene Forslaaer kun lidt.
(tilbage)

som lod den sig endnu engang opleve, som var det umuligt Andet, end at den paa al ungdommelig Poesies retmæssige Fordringers mægtige Manelser maatte, ligesom Fædrene i dens Fortællinger, reise sig i sin Grav for at udlevere sine Sønner det Sværd, med hvilket den selv bekæmpede Nisser og Trolde, saa vil ogsaa den Deel af den yngre Generation istemme, naar disse Novellers Forfatter reiser sig, som Palmer¹, forklaret og udbringer en Skaal, der er værd at drikke: Leve Genie, Skjønhed, Kunst og hele denne herlige Jord! Leve hvad vi elske og hvad vi have elsket! det leve her eller hisset et forklaret Liv, som det lever i vor Erindring.

-
1. Cfr. *Extremerne*.
(tilbage)

Medens nu disse Noveller maae søge deres sande sympathetiske Læsere i den ældre Generation, hvis Livs-Anskuelse er Forudsætningen for deres Tilblivelse, der endnu staaer umiskjendeligt betegnet i en Samling af ikke faa betydningsfulde, højærværdige Individualiteter, saaledes vil deres Forhold til Politikerne¹ ikke være værd at omtale af den simple Grund, at det dog kun bestandigt er den, der har Øren at høre med, Evangeliet kan prædiket for, og en Resignation, som ikke er en Følge af et udvortes Tryk (og slige fladtrykte Personer ere ikke saa sjeldne Phænomenener) men en Udvikling af en indvortes Elasticitet af den Glæde, der har seiret over Verden, synes altfor ubegribelig for politiske Haandgribeligheder – det vil ikke være værd at omtale, siger jeg, uden forsaavidt det afgiver et Beviis paa disse Novellers poetiske Vægtfylde, uden forsaavidt det giver os Anledning til at glæde os over, at en saadan Livsfylde har vidst at holde sig i Politikens »Candidat-Prosa«.

-
1. Skjøndt nu Montanus den Yngre afgiver et mærkeligt Beviis paa det Alvor og den Kjærlighed, hvormed denne Forfatter omfatter ethvert Phænomen i Virkeligheden, og skjøndt den realistisk-politiske Udvikling maa i høi Grad være ham forbunden for, at han har foretrukket at opstille en saadan Repræsentant, og ligesom ikke har villet agte paa alle de Opfordringer, Udviklingen selv gav ham til at opfatte dens comiske Side, saa kan jeg dog, uagtet alle dens Fortjenester, ikke nægte, at det forekommer mig, at den i Afrundethed staaer tilbage for de øvrige, da Montanus mere bliver knækket, end igjennem Udvikling forklaret. –
(tilbage)

Hvad derimod den yngre Generation angaaer, der endnu staaer og besinder sig paa Verden, da ville disse Noveller ogsaa der finde opmærksomme og taknemmelige om end for en Deel misforstaaende Læsere, hvad enten nu denne Misforstaaelse har sin Grund i, at de i ungdommelig Undulation snart ville, naar de see, hvor mange Offre Livs-Labyrinthens Minotaurus fordrer, beundre, ja næsten fortvivle om at opnaae et saadant Livs-Udbytte, eller de, skjøndt de maae tilstaae sig selv, at det er en stolt Gravsang, denne Livs-Anskuelse bereder sig, dog ville finde, at den ikke ganske gaaer paa den Melodie, de i slige Øieblikke tydelig kunne besinde sig paa blev sjunget over deres Vugge – eller den viser sig deri, at denne Generation, uden endnu at have udviklet den behørige Færdighed i Livet, nu mere condenserer et vist Indbegreb af Sætninger, der skulde indeholde en Garantie for den fornødne Bøielighed i Livet, kort sagt, kommer til at sætte det som Opgave og formeget at dvæle ved Betragtningen deraf som saadant, hvad hiin Forfatter har i Kraft af at have gennemlevet det.

At nu disse Noveller i den yngre Generation, der saavidt som muligt har holdt sig udenfor Berøring med det Politiske, har fundet opmærksomme, ja endog talentfulde Læsere, derfor føre de saa kaldte Bernhardske Noveller et ligesaa tilstrækkeligt som glædeligt Beviis. At disse, som hjemmehørende blandt den yngre Generation, da de overhovedet ikke havde den Vinkel som hine, fik istedenfor hines *religieuse* Character et *moralisk* Tilsnit, at de istedenfor hines klarede Besindighed udviklede stundom en vis Tilbøielighed til at snakke gammelt¹ synes idetmindste ikke at modbevise vor Paastand, og vi ville derfor blot erindre om, at den anden Art af Misforstaaelse ikke saa let kan komme til at gestalte sig i en lignende Manifestation, da den, som et Moment med i en Assimilations-Proces, bør saa meget som muligt holdes fri for Selv-Reflexion, og som henhørende til et ungdommeligt Livs indvortes hemmeligste Historie ikkun i abnorme Tilstande kan forraade sig uden i almindeligere lyriske Udbrud.

1. Skulde jeg anføre et Exempel herpaa, vilde jeg nævne: Børneballet.
(tilbage)

Vende vi os nu fra disse Noveller og deres Tumleplads til hiin Røst¹ i Ørkenen St. St. Blicher, der dog, og det er netop det mærkelige, omskabte den til et venligt Tilflugtsted for den i Livet landflygtige Phantasie, saa møde vi vel ikke her en saadan Verdens-Anskuelse, paa hvilken der er gjort Prøve i saa mangfoldige Livs-Tilfælde, ikke heller den Livs-Gymnastik, der er hine Noveller saa eiendommelig; men dog finder ogsaa her en vis Begynden forfra Sted, foretaget, medens den negative Side er aldeles latent, i Kraft af at en heel Positivitet saa at sige vaagner op og kommer til Orde og ungdommelig frisk fornyer og gjenføder sig med autochthonisk¹ Originalitet. Istedetfor den i Hverdagshistoriens Forfatters Noveller indeholdte Livs-Anskuelse, der er Individets, som har fuldendt Løbet og bevaret Troen, fremtræder her som Eenheden af en for Sjælens indre Øre gjenlydende individuel-folkelig poetisk Grundtone, og et for Phantasien udslagen folkelig-idyllisk af mægtige Kornmod gjennemlynet Billede – en dyb poetisk Stemning, indhyllet i Umiddelbarhedens Taageslør. Istedetfor vi i hine Noveller maae beundre den mesterlige Teknik, frapperes vi her mere af enkelte dramatisk-svangre Repliker, som ikke saa meget forudsætte en Cuiviers Skarpsindighed for af dem at construere en Totalitet, som næsten Naturens Dybsindighed som Tilblivelsesgrund. I ethvert Tilfælde er ogsaa her en Eenhed, der i sin Umiddelbarhed betydningsfuldt peger ind i Fremtiden, og som nødvendigviis maa gribe Samtiden meget mere, end den har gjort, og derved maaskee komme til at virke heldbringende for den prosaiske Maade, paa hvilken Politiken hidtil er bleven behandlet.

1. Stille og mørkladen er vel min Hede; Dog under Lyngtoppen
Blomsteret staaer. Lærken bag Gravhøje bygger sit Rede Og
sine Triller i Ørkenen slaaer.
(tilbage)
2. Af Jorden est Du kommen!
(tilbage)

Efter saaledes at have givet vor Kikkert de behørige Udtræk, maae vi bede de ærede Læsere at lade Øiet følge med, naar vi rette den hen paa vor egentlige Gjenstand: den af en temmelig betydelig literair Virksomhed ikke ufordeeltigt bekjendte Digter Hr. H. C. Andersen, idet vi derved haabe os sikrede mod den illusoriske Opfattelse og de Sandsebedrag, som det blotte Øie ofte er udsat for. Til at iagttage hans første Ungdoms enkelte virkelig skjønne lyriske Frembringelser, dertil trækker vor Kikkert ikke nok, hvorimod vi haabe, at Læsere ville give os Ret i den almindeligere Observation, at han i sin Lyrik ikke staaer betegnet som en ved et dybt Gemyt bemyndiget Choragus for en større Totalitet, eller som et fuldtonigt Organ for en Folke-Bevidsthed, eller endelig som en af Naturen skarpt udpræget Personlighed, der ikke har anden Ret til sine besynderlige Udbrud og sine besynderlige Fordringer til Verden end det Naturens imprimatur, som Historien saa ofte ikke accepterer – men snarere som en gennem en elegisk Duodez-Scala af ligesaa let vakte som igjen dæmpede og uden synderlig Efterklang hendøende Toner sig bevægende og i et saadant Væv af tilfældige Stemninger hildet Mulighed af en Personlighed, der for at blive en saadan behøver en stærk Livs-Udvikling. Idet vi nu henvende vor Betragtning paa denne Andersens Historie, finde vi saa godt som aldeles ingen Antydning af det Stadium, han ordenligviis nærmest efter det lyriske maatte gennemløbe – det episke. Vi ville her blot beraabe os paa den – under en saa hyppig Produktivitet som den Andersenske – ellers uforklarlige Mangel af nogen poetisk Frembringelse, der bærer den episke Charakter, for at hjemle vor Paastand, som senere Betragtninger endmere ville bestyrke, at Andersen har¹ oversprunget sit Epos. Og uagtet det kunde synes besynderligt, at en saadan Overspringen af det Episke netop skulde indtræffe i vor paa episk Stof ellers saa rige Tid (hvor med en Tarvelighed, der erindrer om den sceniske Konsts første Udviklings oeconomiske Forening af Digter og Skuespiller i een Person, jo Enhver har sit Epos¹ og sin episke Digter i sig selv), saa er dog Phænomenet unægteligt og ikke uinteressant, ja ligesaa meget interessantere som Andersens lyriske Selvførelse er glædeligere end den moderne politisk-episke Selvforgabelse.

1. Naar jeg siger oversprunget, da er det paa dette Sted paa en Maade en Anticipation, da jeg endnu ikke har omtalt hans senere Virksomhed og der altsaa var en Mulighed af, at han endnu ikke var kommen dertil.
(tilbage)
2. Man taler derfor ikke engang saa meget paa det Sted, Talen har hjemme, som man mere besynger og besnakker (Dichtung und Wahrheit) hvad man ved en foregaaende Leilighed har sagt eller vilde have sagt.
(tilbage)

Uden nu at indlade os paa en vidtløftigere Drøftelse af Betydninger af en egentlig episk Udvikling, ville vi blot bemærke, at derved ikke maa forstaaes en hørøstet hæs Begeistring over en eller anden ephemere

Gjerningsmand, eller en smægtende Henstirren paa en eller anden tilfældig Individualitæt, eller en literair Becomplimenteren, men en dyb og alvorsfuld Omfavnen af en given Virkelighed, paa hvilken Maade man end fortaber sig i den, en for Livet styrkende Udhvilen deri og Beundring deraf, uden at denne derfor nogensinde behøves at komme til Orde som saadan, men som aldrig kan Andet end have den høieste Betydning for den Enkelte; om det Hele end gik saa umærket af, at Stemningen selv syntes født i Dølgemaal og begravet i Stilhed.

Ville vi nu nærmere betragte, hvorledes for et Gemyt som det Andersenske Overgangen maatte være realiseret fra det Lyriske til det Episke (hvilket vi her forstaae om den poetiske Stemning, der fortjener dette Navn, og som er en nødvendig Betingelse for det derpaa følgende og i corresponderende Forhold dertil staaende Gjærings-Epos) – saa maatte dette enten være skeet derved, at han med pythagoræisk Taushed havde helliget et Tidsafsnit af sit Liv til et alvorligt Studium, og dette laa allerede Andersen fjernere; eller derved at Samtiden saa poetisk-malerisk grupperede sig om en enkelt Heros; eller den ved en colossal Forening af en Mængde hver for sig betydningsfulde Kræfter, midt i disses mest brogede Mangfoldighed, saa aldeles uden al Misviisning pegede hen paa et eneste Maal, og med en saadan Energie arbejdede derhen, at en saadan Stræben en Tid lang maatte gribe ham og afgive det for ham nødvendige Livs-Supplement. En saadan Begunstigelse af Tidsomstændigheder faldt imidlertid ikke i Andersens Lod; thi hans egentlige Livs-Udvikling falder i den saa kaldte politiske Periode, og naar vi blot et Øieblik ville høre efter, hvad Politikerne selv sige om den, ville vi vistnok overbevises om, hvorlidet styrkende den kan være for et saadant Gemyt. Det er en Gjærings-Periode, sige Politikerne, idetmindste er det ingen Gjærings-Periode; det er en Overgangs-Periode – meget rigtigt! idetmindste er Granit-Formationen allerede længe forbi, Fløse-Formationen overstaaet, og vi har formodentlig en god Stund fordybet os i Tørve-Formationen.¹ Eller var det vor Tids Generalforsamlinger,² disse det politiske Livs Omnibusser, disse brasilianske Myretuer, hvilke, efter en Naturforskers Beretning, ved en Samling af flere Millioner, frembyde en frappant Lighed med Fortidens Mindesmærker over en Mand – en Kæmpehøj? Eller hvorledes skulde han befinde sig vel i den hele politiske Flok af selskabelige³ Grinder, der trykkes og stødes for vixelviis at komme til at opsnøfle en Monolog? Eller hvad skulde der vel være for Poesien at gjøre i en Tid, da den Yngre, der stræber efter noget Høiere, maa føle i aandelig Forstand de samme Symptomer, som Franskmændene paa deres Marche over de russiske Stepper, hvor Øiet forgjeves søger et Punkt, det kan hvile sig paa, da de ældre Mænd, der endnu vide, hvad de ville, maae med Smerte see Individerne som tørt Sand smuldre hen mellem Fingrene? I vor Tid, da vi hver Dag opleve de latterligste Combinationer af de ligesom Glasstumper i en Kaleidoskop sammenrystede Individer; i vor Tid, hvis Princip (sit venia verbo) ikke er andet end Protestantismens dybe og inderlige nu zum Gebrauch für Jedermann in absurdum reducerede Livs-Anskuelse. Lade vi nu denne Udvikling som læsende træde i Forhold til Andersen, da maatte den i sin æsthetiske abstrakte Impotens med sin grandieuse Horizont, der ligesom den jyske Hedes fornemmelig udmærker sig derved, at ikke en eneste Qvist forstyrrer Udsigten – ved sin Dom, der i høi Grad egner sig for disse Mulighedernes Crystallisationsformer, og »som grundigt parodierer det skaberiske Bliv« (det er et Punkt, der kunde komme noget Interessant ud af, det var et ypperligt Stof eller vice versa i det Uendelige) – nødvendigviis kun virke lidet opmuntrende paa vor Digter. Var derfor Andersen tidlig hildet i sig selv, saa følte han sig ogsaa tidlig, som en overflødig Kornblomst blandt det nyttige Korn, viist tilbage til sig selv, og paa Grund af, at han saaledes idelig blev nedstødt i sin egen Personligheds Tragt, maatte, idet hans oprindelige elegiske Stemning ved en slig Art Reflection modificerede sig til en vis Forstemthed og Bitterhed mod Verden, hans poetiske Kræfter i deres selvfortærende og derigjennem producerende Virksomhed, snarere vise sig som en sagte Flamme, der atter og atter blusser op – end, hvilket vilde være Tilfældet med en betydningsfuldere Personlighed, som en underjordisk Ild, der ved sine Udbrud forfærder Verden; thi en Heine kunde Andersen aldrig blive, dertil mangler han saavel dennes Genie som hans Forargelse over Christendommen. Hvad hans Forhold til den filosofiske Udvikling angaaer, da maatte denne enten i sin betydningsfuldere Skikkelse have henviist ham til et alvorligere Studium, eller den kunde have optaget ham med i den uendelige Række af Haandlangere, der fra Hegel kaste filosofiske Muursteen fra Haand til Haand, og ved hans Udtræden af denne Virksomhed belønnet ham med et Hastværks-Resultat, der for Afvexlings Skyld kunde i kort Tid blive et ret pikant Krydderi i den noksom ennuyante selskabelige Conversation. Med denne Udvikling er han, enten det nu er til Skade eller til Gavn for ham, aldeles ikke kommen i Berøring.

1. Det er ogsaa ret mærkeligt, at den nyere Udvikling i saa mange Henseender har distingueret sig som Formetørvs-Perioden.
(tilbage)
2. Sed nimis arta premunt olidae convivia caprae.
(tilbage)
3. »Grinden holdt sig bestandig i en tætsluttet Flok; thi den er som visse Slags Fugle, aldeles selskabelig; Flokken tumlede sig idelig omkring, saaledes at flere bestandig vare over Vandet, først med Hovedet, saa med Halen, og strax derpaa gik under Vandet igjen, for at overlade Pladsen til andre efter Orden; de pustede, idet de kom i Vandskorpen, store Vandstraaler i Veiret, som i nogen Afstand bedre kunde høres end sees, og vare ellers, saavidt man

kunde skjønne, temmelig rolige og svage.« Cfr. *Tidsskrift for Naturvidenskaberne*, udgivet af Ørsted, Hornemann og Reinhardt No. 11 p. 209.
(tilbage)

Naar vi nu gaae videre og ville forfølge Andersen i hans Forhold til vor nyere af os tidligere omtalte Novelle-Literatur, da ville vi dog foreløbig i Almindelighed bemærke, at Grunden, hvorfor Andersen ikke har faaet saa megen Gavn af denne, som han kunde, vel fortrinlig maa søges deri, at han ikke for sit eget individuelle Livs Skyld, eller af nogen almindeligere æsthetisk Interesse som Læser traadte i Forhold til denne, men i et ved en vordende Novelle-Produktivitet determineret Hensyn – hvad hans Forhold til Hverdagshistorien angaaer, vel med Rette kunne regne ham blandt de tidligere omtalte misforstaaende Læsere, der blandt Andet ogsaa ved disse Noveller ere bragte til en vis Grad af Reflexion; men som i ingen Maade er gennemført til nogen betydelig Grad – og hvad hans Forhold til Blicher angaaer, vel med ligesaa megen Ret paastaae, at den i hine Noveller indeholdte umiddelbare Folkepoesie vel tillige med Andet mere har henledet Andersens Opmærksomhed paa det Folkelige, uden at dette derfor i poetisk Fylde er gjenvundet hos Andersen; men at han snarere paa en reen udvortes Maade har benyttet det¹. Føie vi nu hertil den Fristelse til at producere, istedetfor at udvikle sig selv, til at skjule en indre Tomhed under brogede Billeder, til uden al Reproduction at gaae op i Generation, som Læsning af W. Scott og saadanne Romandigtere nødvendigviis maatte være for et saa svagt udviklet Gemyt som det Andersenske, saa vil det vist ikke forundre os, at han, istedetfor at gennemføre sin Reflexion, tvertimod afslutter sig i et ganske lille Spatium deraf, det vil ikke undre os, at der, naar vi gennemdeklinere Andersen i disse Livets forskellige Casibus, fremkommer et Phænomen, som vil afgive et ret heldigt Paradigma for en Cyklus af Phænomener.

1. Det er overhovedet sørgeligt at see den ved aandelig Fattigdom betingede Tæren paa Poesiens Activer (Sagn etc.), den idelige Repeteren af disse, uden Tanke om at gennemføle det dybere Poetiske deri, som er saa herskende i den nyere Literatur. –
(tilbage)

Idet vi nu gaae over til nærmere at betegne Andersen som Romandigter, ville vi – opfordrede ved det vistnok unægtelige Faktum, at enhver opmærksom Læser af Andersens Noveller vil paa en underlig Maade føle sig forstyrret ved den dobbelte Belysning (Zwielicht), der, ligesom i Sommer-Forestillingerne paa vort Theater, hersker i alle Andersens Romaner – anstille nogle nærmere Betragtninger over, hvorledes man maa tænke sig disse Romaner i poetisk Henseende at være blevne til. En Mængde vistnok poetiske Ønsker, Længsler o. s. v. søger nemlig, efter i lang Tid at være blevne tilbagetrængte i Andersens eget Indre af den prosaiske Verden, at udvandre til hiin for det poetiske Gemyt ene tilgængelige Lille-Verden, hvor den sande Digter festligholder midt i Livets Trængsler sin Sabbath. Men neppe ere disse overskibede i hiin Verden og der incorporerede i nye Individuer, før Nissen allerede høit forkynder sin Ankomst dersteds, med andre Ord, førend det hele Slæng af deprimerende Livs-Betragtninger, enten i Form af et blindt Fatum, eller i Form af det Onde i Verden (den virkelige, nemlig), der qvæler det Gode, opvoxer, medens Andersen sover, med en Frodighed som Tidslerne i Evangeliet. Forgjæves arbejder Andersen imod, dog snart opgiver han disse Bestræbelser, snart vender han sig til den modsatte Side, og forstemt og misfornøiet som han er med den virkelige Verden, søger han i sine egne poetiske Skabningers Forknyttelse at have ligesom en Satisfaction for sin egen. Som Lafontaine sidder han derfor og græder over sine ulykkelige Helte, der maae gaae under, og hvorfor? fordi Andersen er den som han er. Den samme glædeløse Kamp, som Andersen selv kæmper i Livet, gjentager sig nu i hans Poesie. Men netop fordi Andersen saaledes ikke kan udskille det Poetiske fra sig selv, fordi han, saa at sige, ikke kan blive af dermed, men saasart en poetisk Stemning har faaet Spillerum, denne da uden eller med hans Villie strax overvældes af det Prosaiske, netop derfor er det umuligt at faae et heelt Indtryk af Andersens Noveller; netop derfor er det muligt, at Læserne sættes i den besynderligste og fra den af Andersen intenderede høist forskellige Stemning, idet hans Digt trykker som Virkelighed, da den hele Samling af Enkeltheder vel, fortalte som Virkelighed, kunne have deres Interesse, da man i det fortællende Individ jo maatte forudsætte den gennem alle disse gaaende, Alt forklarende, i den Fortællendes egen Bevidsthed givne Grundtanke, men denne er det jo fortrinligt at Digteren skal levendegjøre – og hans egen Virkelighed, hans egen Person forflygtiger sig til Digt, saa at man virkelig i enkelte Øieblikke fristes til at troe, at Andersen er en Figur, der er løben bort fra en af en Digter komponeret, endnu ikke færdig Gruppe; og unægteligt er det vistnok, at Andersen kunde blive en meget poetisk Person i et Digt, hvorved da netop hele hans Digten vilde blive opfattet i sin fragmentariske Sandhed. Indtrykket gjentager sig naturligviis, om man lader en Reflexion træde til som et bestandigt Memento om, at det er omvendt, og gaaer med en urokkelig Haardnakkenhed som cartesianske Dukker seierrig ud af enhver saadan Kamp med Reflexionen.

Ligesom nu det her af os Udviklede vil afgive det fornødne indre Beviis-Supplement for Rigtigheden af vor Yttring saavel om Andersens Misforhold til en episk Udvikling, som ogsaa om hans ved Misforholdet betingede, men ogsaa fra en anden Side dette i sin Grundethed eftervisende Indeclinabilitæt i Livet, saaledes vil det, naar man med det, som et foreløbigt abstrakt Resultat in mente, gennemlæser en eller

flere af Andersens Romaner, spalte sig i en saadan Mængde af enkelte Bemærkninger med dertilhørende dicta probantia, at vi saa meget som muligt skulle arbeide imod ved ikke at lade disse som saadanne flagre omkring, men, erindrende os Latinerens betydningsfulde: revocare ad leges artis, lade dem rykke mere sluttede frem, saa at Læseren endog da, naar de enkelte Bemærkninger mest splitte sig ad, dog stundom maa synes ligesom at høre det »Apell til Midten,« der kalder dem tilbage.

Naar vi nu sige, at Andersen aldeles mangler Livs-Anskuelse, saa begrundes denne Yttring ligesaa meget i det Foregaaende, som den selv, efterviist i sin Sandhed, begrunder dette. En Livs-Anskuelse er nemlig mere end et Indbegreb eller en Sum af Sætninger, fastholdt i sin abstrakte Hverkenhed; den er mere end Erfaringen, der som saadan altid er atomistisk, den er nemlig Erfaringens Transsubstantiation, den er en tilkæmpet af al Empirie urokkelig Sikkerhed i sig selv, hvad enten den saa blot har orienteret sig i alle verdenslige Forhold (et blot humant Standpunkt, Stoicisme f. Ex.), der derved holder sig uden for Berøring med en dybere Empirie – eller den har i sin Retning mod Himlen (det Religieuse) deri fundet det Centrale, saavel for sin himmelske som sin jordiske Existents, har vundet den sande christelige Forvisning: »at hverken Død, ei heller Liv, ei heller Engle, ei heller Fyrstendømmer, ei heller Magter, ei heller det Nærværende, ei heller det Tilkommende, ei heller det Høie, ei heller det Dybe, ei heller nogen anden Skabning skal kunne skille os fra Guds Kjærlighed i Christo Jesu vor Herre.« See vi nu hen til, hvorledes det i denne Henseende staaer sig med Andersen, da finde vi Forholdet ganske som vi havde ventet det: paa den ene Side stikke enkelte Sætninger frem som Hieroglypher¹, der stundom ere Gjenstand for en from Veneration; paa den anden Side dvæler han ved sin egen Erfarings enkelte Phænomener, som nu snart igjen potenseres til Sætninger, og ere da at subsumere under den foregaaende Classe, snart mere afvindes den Side at være oplevede, uden at man derfor med Rette kan, saalænge disse forblive i deres Pebersvende-Stand, deraf drage nogen videre Følge. Vil man nu maaskee sige, at den af os skildrede Livs-Anskuelse er et Standpunkt, man kun efterhaanden kan nærme sig til, og at det er ubilligt at gjøre saa store Fordringer til en saa ung Mand som Andersen, saa ville vi, hvad det Sidste angaaer, medens vi gjerne indrømme, at Andersen er en ung Mand, dog erindre om, at vi kun have med Andersen som Roman-Digter at gjøre, og anticipando tilføie, at en saadan Livs-Anskuelse er for en Roman-Digter af den Classe, til hvilken Andersen hører, conditio sine qua non; og, hvad det Første angaaer, gjerne indrømme en vis Aproximation i sin fulde Betydning, men dog ogsaa i Tide sige Stop, inden vi faae den hele vor Betragtning annullerende Consequents paa Halsen, at den egentlige Livs-Anskuelse indtræder først (demum) i Ens Dødsstund, eller vel endog paa en af Planeterne. Spørge vi nu, hvorledes en saadan Livs-Anskuelse kommer istand, da svare vi, at for den, der ikke tillader sit Liv altfor meget at futte ud, men saavidt som muligt søger at føre dets enkelte Ytringer tilbage i sig selv igjen, maa der nødvendigviis indtræde et Øieblik, i hvilket der udbreder sig et besynderligt Lys over Livet, uden at man derfor i fjerneste Maade behøver at have forstaaet alle mulige Enkeltheder, til hvis successive Forstaaelse man imidlertid nu har Nøglen, maa, siger jeg, indtræde det Øieblik, da, som Daub bemærker, Livet forstaaes baglænds gennem Ideen. Har man nu ikke bragt det hertil, ja mangler man endog aldeles Forstand paa, hvad dette vil sige, saa kommer man til parodisk at stille sig en Livs-Opgave, enten derved, at denne allerede er løst, om man saa vil, skjøndt den i en anden Forstand aldrig har været knyttet, eller derved, at den aldrig bliver at løse. Begge Dele finde vi nu til yderligere Bestyrkelse hos Andersen, idet begge Anskuelser saavel foredrages som Laanesætninger, som ogsaa anskueliggjøres til en vis Grad i enkelte poetiske Personligheder. Paa den ene Side læres nemlig, at der er skrevet paa ethvert Menneske et mene mene etc.; i Analogie hermed optræde Individuer, hvis egentlige Opgave ligger bagved dem, uden at dette derfor hjælper dem til at komme i den for Livets Betragtning rigtige Stilling »baglænds«, da denne Opgave snarere som en Pukkel er anbragt paa deres egen Ryg², og som de derfor ret egentlig aldrig faae at see, eller i aandelig Forstand umulig nogensinde kunne blive sig bevidste, med mindre Andersen til Afvexling lægger en den hele Opfattelse forstyrrende Bevidsthed ind i dem, Individuer, der som andre Himmellegerer gaae deres engang anviste Vei med en ufravigelig Nøiagtighed, eller han taber sig i ikke saa meget høittravende, som langttrevende Betragtninger, hvis Helt er en storartet Peripatetiker, der, da han ingen nødvendig Grund har til nogetsteds at standse, men Tilværelsen derimod altid er en Cirkel, kommer til at gaae i Cirkel, om end Andersen og Andre, der i mange Aar have boet paa Bjerget, troe at han gaaer lige ud, da Jorden er saa flad som en Pandekage. Imellem, det vil sige i Eenheden af disse Standpunkter, ligger den sande Midte; men deraf følger ingenlunde, at der jo ved en ny Inconsequents, der, vel at mærke, ikke hæver den foregaaende (thi det var det heldigste) kan opstaae nye Phænomener, idet f. Ex. Andersen pludselig afbryder deres ufortrødne Vandring, idømmer dem en arbitrair Straf, skjærer Næse og Øren af dem, sender dem til Siberien, og saa maa vor Herre, eller hvo der ellers vil, tage sig af dem. –

1. Dette Standpunkt er meget gængs, og man kan som oftest kjende de derhen hørende Species paa en Tilbøielighed til, endogsaa naar Talen er om den ubetydeligste Gjenstand, at gaae ud fra en »Grundsætning.«
(tilbage)
2. f. Ex. *O. T.* Was ich nicht weiß, macht mich nicht heiß, so denkt der Ochse, wenn er vor dem Kopf ein Brett hat. Cfr. Grabbe.
(tilbage)

Men er da en saadan Livs-Anskuelse absolut nødvendig for en Roman-Digter, eller gives der ikke en vis poetisk Stemning, der som saadan kan i Forening med en livlig Skildring udrette det Samme? Vort Svar herpaa ligger for største Delen i det af os tidligere med Hensyn til Blicher Udviklede, hvor vi jo netop have søgt at paavise Betydningen af en saadan af Stemning udgaet og af Læserne gennem en Succession af Modificationer i et heelt Billede opfattet Eenhed, og forøvrigt ville vi, forsaavidt man vil gjøre en lignende Betragtning gjældende ved en Utallighed af i Reflexionen givne Standpunkter, hvorved man da maa erindre, at alle disse Standpunkter som saadanne med Hensyn til Produktivitet sætte væsentlig af og meer og mere lader den oprindelige Stemning fordampe, blot tilføie, at der paa alle disse vel lader sig producere, men at man dog, naar man er en Smule kræsen med sine Titler, hellere maatte kalde dem Studier til Noveller etc. end Noveller, som det jo ogsaa paa dette Trin vil mislykkes i samme Grad, som man egentlig sætter sig en novellistisk eller Roman-Opgave. Maaskee vil man gaae videre, og idet man beraaber sig paa, at der jo dog er een Idee, der idelig forekommer i Andersens Romaner, derved vindicere Andersen en Livs-Anskuelse, og forekaste mig, der jo selv indrømmer dette, min Inconseqvents. Hertil maa jeg svare, at jeg aldrig har paastaaet, at en Idee som saadan (allermindst en fix Idee) er at ansee for en Livs-Anskuelse, og dernæst, at jeg, for at inklade mig paa denne Undersøgelse, maa vide lidt nærmere om denne Idees Indhold. Gaaer den nu ud paa, at Livet ikke er en Udviklings-Proces, men en Undergangs-Proces af det Store og Udmærkede, der vilde spire frem, saa troer jeg dog vel med Rette at turde protestere mod Prædiketet Livs-Anskuelses Anvendelse¹ herpaa, forsaavidt man ellers vil give mig Ret i, at Skepsis som saadan ikke er en Erkjendelsens-Theorie, eller for at blive i mit Forehavende, at en saadan Mistillid til Livet vel indeholder en Sandhed, forsaavidt den leder til at finde en Tillid (f. Ex. naar Salomo siger, at Alt er forfængeligt), men derimod i samme Moment, som den determinerer sig til en endelig Afgjørelse af Livets Spørgsmaal, indeholder en Usandhed. Men vi gaae videre. Vi ville for et Øieblik antage, at man kunde have Ret i at kalde en saadan i Reflexion vilkaarligt standset og nu til endelig Sandhed potenseret Betragtning en Livs-Anskuelse; vi ville tænke os et Individ, der, stærkt omtumlet af en hæftig bevæget Samtid, endelig afslutter sig paa et saadant Standpunkt; vi ville lade ham producere Noveller. Et Modernmærke ville de alle faae; men i samme Grad, han havde oplevet Meget, i samme Grad han ret havde deeltaget i Livets Svingninger, i samme Grad vilde han ogsaa være istand til i sine Noveller at udfolde en stor Suite af rædsomme Conseqventser, der alle sigtede til hans Helts endelige Undergang;² i samme Grad vilde man en lang Tid føle sig fristet til at troe paa hans Livs-Opfattelses Sandhed. Men er dette Tilfældet hos Andersen? det vil vist Ingen paastaae. Tvertimod springer Andersen den egentlige Udvikling over, lægger et behørigt Tidsrum imellem, lader først see, saa godt han kan, de store Kræfter og Anlæg, og derpaa disses Fortabelse.³ Her vil man dog vel give os Ret i, at det ingen Livs-Anskuelse er. Til yderligere Opklarelse af vor Mening ville vi blot tilføie, at en saadan Fortabelsens-Theorie kan udgaae deels fra et alvorligt foretaget, men dog mislykket Forsøg paa at forstaae Verden, derved, at Individet, deprimeret af Verden, skjøndt længe arbejdende imod, tilsidst ligger under; eller den kan fremkaldes derved, at man ved den allerførste Vaagnen af Reflexionen nu ikke kaster Blikket ud efter, men øieblikkelig ind i sig selv og i sin saa kaldte Betragtning af Verden blot nøiagtigt gennemfører sin egen Liden. Det første er en mislykket Activitet, det andet en oprindelig Passivitet,⁴ det første er knækket Mandighed, det andet gennemført Qvindelighed. Vi vende tilbage til vort Forehavende: gennem en kort Antydning af en Livs-Anskuelses Nødvendighed for Roman- og Novelle-Digteren, at udvikle, hvorledes det i denne Henseende staaer sig med Andersen. En Livs-Anskuelse er egentlig Forsynet i Romanen, den er dens dybere Eenhed, der giver denne at have Tyngdepunktet i sig; den befrier denne fra at blive vilkaarlig eller hensigtsløs, idet Hensigten overalt er immanent tilstede i Konstværket. Naar derimod en saadan Livs-Anskuelse mangler, da søger Romanen enten paa Poesiens Bekostning at insinuere en eller anden Theorie (dogmatiske, doctrinaire Noveller), eller den træder i endeligt og tilfældigt Forhold til Forfatterens Kjød og Blod. Dette Sidste kan imidlertid gaae for sig igjennem en stor Mangfoldighed af Modificationer, lige fra en uvilkaarlig Overstrømmen af det Dygtigere i Personligheden, lige indtil det Punkt, hvor Forfatteren maler sig selv med, ligesom Landskabsmalerne undertiden ynde det, ja endog glemme, at dette kun havde Betydning, forsaavidt man opfattede det som Situation, og derfor gaae over til, aldeles forglemmende Landskabet, at udpensle sig selv i sin egen forfængelige salomoniske Pragt-Herlighed, der klæder Blomsterne, men ikke Menneskene. (Naar jeg i denne Henseende danner en Modsætning mellem de doctrinaire og de subjektive Romaner, saa seer jeg meget godt, at det dog kun er gennem en Subdivision, at disse blive hinanden koordinerede; thi ogsaa de doctrinaire Romaner staae i et tilfældigt Forhold til Personligheden, da deres Forfattere gennem en tilfældig Villiesbestemmelse acquiescere i Sætninger, som de endnu ikke tilstrækkelig have gennemlevet.) Medens imidlertid begge Classer af Romaner staae i et endeligt og forkeert Forhold til Personligheden, saa mener jeg ingenlunde, at Romanen, i en vis prosaisk⁵ Forstand skal abstrahere fra Personligheden, eller at man fra et andet Standpunkt kunde med Rette gjøre Fordringer til den, som til stræng Speculation; men at Digteren først og fremmest maa selv tilkæmpe sig en dygtig Personlighed, og at det kun er denne saaledes døde og forklarede Personlighed, der bør og kan producere, ikke den manglekantede, jordiske, palpable. Hvor vanskeligt det er at tilkæmpe sig en saadan Personlighed, kan man ogsaa see deraf, at der i mange ellers dygtige Romaner, findes ligesom et Residuum af Forfatterens endelige Charakter, der som en næsviis tredie Person, som et uopdragent Barn ofte snakker med paa upassende Steder. Anvende vi nu dette paa Andersen, saa troe vi med Rette, ikke saa meget argumenterende af som apostropherende til den temmelig gængse Conversations-Dom, »det er altid Andersen, han er altid sig selv etc.«, at turde regne ham til den Classe af Roman-Digtere, der give en upoetisk Tilgift af deres egen blot phænomenologiske Personlighed,

uden at vi derfor ville tillægge ham en saa stærk Villies-Determination i denne Henseende, at den forhindrede ham i ogsaa at streife over paa de doctrinaire Novellers Gebeet, dog ikke saaledes, at han skulde have en eller anden større Theorie, han vilde gjøre gjældende, men snarere, som ovenfor viist, som en Forkjærlighed for og Overvurderen af visse enkelte Sætninger, der i et saa strængt Coelibat, som Forfatteren holder dem i, ikke have stort at sige. I hvor stærk Forstand Andersens Romaner saaledes staae i et forkeert Forhold til hans Person, vil man bedst overbevise sig om ved at reproducere det Total-Indtryk, hans Romaner efterlade sig. Vi mene ingenlunde, at det er forkeert, at det enkelte Individ gaaer under i Romanen; men dette maa blot være en poetisk Sandhed, ikke, som hos nogle Digtere, en Opdragelsens pia fraus, eller som hos Andersen en sidste Villie; vi fordre ingenlunde i nogen større Betydning Forstandighed og Klarhed over Livet i ethvert enkelt af hans poetisk skabte Individuer, tvertimod ville vi indrømme ham fuld Magt til at lade dem, om galt skulde være, blive afsindige; kun maa det ikke skee saaledes, at en Galskab i 3die Person afløses af en i første, at Forfatteren selv overtager den Gales Partes. Der maa i Romanen være en uddødelig Aand, der overlever det Hele. Hos Andersen derimod er der aldeles intet Hold: naar Helten dør, dør Andersen med og afnøder i det Høieste Læseren som sidste Indtryk et Suk over dem begge. – Idet vi saaledes her flere Gange har omtalt Andersens Person og Personlighed, vil jeg – til Svar paa en dog kun ved Misforstaaelse og Mistydning mulig Indvending, som om jeg her overtraadte Grændsen for min æsthetiske Jurisdiction og den indenfor denne indrømmede Competence ved at omtale Andersen som Menneske – vil jeg, uden at beraabe mig paa den Omstændighed, at jeg saa godt som ikke kjender Andersen personlig, alene bemærke, at da den egentlige poetiske Frembringelse, især paa Novellens og Romanens Gebeet, ikke er andet end en fyldig, i en friere Verden sig indskabende og i denne sig rørende, reproducerende 2den Potens af det i første Potens allerede paa mangfoldig Maade poetisk Oplevede, og da man desuden i Andersens Romaner deels savner den constituerende Total-Overskuelse (en Livs-Anskuelse), deels støder atter og atter paa Situationer, Bemærkninger &c., hvilke man vel ikke kan nægte at være poetiske, men som dog hos Andersen staae som ufordøiede og som i poetisk Forstand (ikke saaledes i mercantilsk) ubenyttede, utilegnede, uaffiltrerede, saa kunde man med Rette gjøre den Slutning tilbage, at Andersen selv ikke har i første⁶ Potens levet poetisk-klart⁷, da det Poetiske i anden Potens ikke har vundet større Consolidation i det Hele, og ikke er mere udvasket i det Enkelte; man kunde gjøre denne Slutning, siger jeg, uden at jeg derfor har gjort den eller vil gjøre den, men jeg vil blot gjøre Andersen opmærksom paa, at dersom han paa en eller anden Maade skulde føle sig personligt (som bosiddende Mand i Kjøbenhavn) afficeret, Grunden da ikke ligger hos mig, men hos Andersen, hvis Romaner staae i et saa fysisk Forhold til ham selv, at deres Tilblivelse ikke er saa meget at ansee for en Amputation⁸ af ham selv; og det veed man jo nok, at om det saaledes Amputerede end er langt borte, føler man stundom uvilkaarligt en reen fysisk Smerte deri.

1. For at holde Spørgsmaalet saa reent som muligt, maa jeg erindre om, at jeg ikke søger at gjøre een Livs-Anskuelse gjældende, Andersen en anden; men at jeg søger, uinteresseret for nogensomhelst bestemt Livs-Anskuelse, blot at bekjæmpe dette negative Standpunkt og dets Ret til at udgive sig for en Livs-Anskuelse.
(tilbage)
2. Hvorvidt denne endelige Undergang er poetisk sand, derom kan et saadant Individ ordenligviis ikke dømme, da han jo mangler den egentlige Overskuelse.
(tilbage)
3. Man kunde næsten fristes til at opfordre ham til at bevise Identiteten af Personen.
(tilbage)
4. En saadan oprindelig Passivitæt synes Andersen virkelig ogsaa at ansee for medhenhørende til Geniet, cfr. » *Kun en Spillemand*« 1, 161: »Geniet er et Æg, der trænger til Varme, til Lykkens Befrugtigelse, ellers bliver det et Vindæg.« 1, 160: »Han anede Perlen i sin Sjæl, Kunstens herlige Perle, han vidste ikke, at den som Perlen i Havet maa vente paa Dykkeren, som hæver den til Lyset, eller klæbe sig fast ved Musling og Østers, det høie Patronatskab, for saaledes at komme til Skue.« Det er en ganske egen Sort Genie, selv i den antike Verdens Classicitet sprang de i fuld Rustning ud af Jupiters Hoved. Altsaa Geniet trænger til Varme! Geniet skal gaae Skjørteveien! Lad os ikke blive utaknemmelige mod de Genier, vi have; og lad os ikke gjøre Hovedet kruset paa de Yngre!
(tilbage)
5. Saaledes som det er gaaet med Ordet »Upartiskhed«, der i vor lunkne Tid omtrent betegner det, som en Mand allerede forlængst har angivet som sit Standpunkt: hverken at være partisk eller

upartisk.

(tilbage)

6. Denne Note, som jeg her maa udbede mig en og anden Læsers Opmærksomhed for, er det mig en sand Fornøjelse at udarbejde, da den indeholder Svar paa et Spørgsmaal, som ikkun nogenlunde opmærksomme Læsere kunne gjøre. Det kunde nemlig synes, at naar jeg her ikke i stærkere Udtryk omtaler Andersens første Potens, at jeg da kommer i Strid med min tidligere Yttring, at Andersen selv kunde blive en meget poetisk Person, naar han optoges i et Digt; men hertil maa jeg svare, at Grunden, hvorfor jeg ikke udtalte mig og umuligt kunde udtale mig nærmere om Andersens første Potens, var, fordi jeg kom til den fra hans anden; hvorimod saasart jeg begynder med Andersen som Lyriker, jeg dog i mange Maader maa sige, at han kunde blive en meget god Figur i en Roman, idet Digteren da med sit Øie vilde skue det i hans Somnambule-Tilstand givne ham i mange Maader ubevidste Poetiske.

(tilbage)

7. Andersens første Potens maa snarere sammenlignes med de Blomster, hvor Han og Hun sidde paa een Stengel, hvilket som Gjennemgangsstadium er yderst nødvendigt, men ikke egner sig til Productioner i Roman- og Novelle-Faget, der kræve en dybere Eenhed og følgelig ogsaa forudsætte en stærkere Kløftelse.

(tilbage)

8. Ligesom der nemlig gives Folk, der som Steen voxer ved udvortes Tilsætning, saaledes gives der Folk, der producere ved en udvortes Udstykket af det oprindelig Givne, saa at de enkelte Tanker efterhaanden tabes ligesom Tænder, blot efterladende et Hul, og der efter en Tids Forløb ikke bliver andet tilbage end en Gumlen paa Stumperne, en Tyggendrøv paa det Gamle, istedetfor en sand digterisk Production burde gjøre Digteren indefter friere, rigere, sikkrere. -

(tilbage)

Ville vi nu forfølge den af os paapegede Grundfeil hos Andersen igjennem de Consequentser, som frembyde sig, naar vi ikke saa meget see paa Hovedanlægget af Romanen, saaledes som vi nærmest have gjort det i det Foregaaende, men mere fæste Blikket paa Behandlingen af det Enkelte, Tekniken i det Hele, og ville vi bestræbe os for, saa godt som muligt at holde Middelveien i Eenheden af Consequenten som saadan, der søger sit Beviis i Enkeltheder, og Enkeltheder, der optagne i Consequentens derved forklares, saa ville vi for det første bemærke: *Andersen opfatter ved sin Modsætning eller ved et Andet* Som en større Manifestation af den samme Feil ville vi erindre om den hos Politikerne saa hyppigt forekommende Forkjærlighed for Garantier, der, som Afløsning af en tidligere formeentlig Udtømmen af Gjenstanden ved et eneste stirrende Blik, og de der af flydende i Længden temmelig langweilige apokalyptiske Drømmerier, maaskee har noget Fristende, og som betinget ved Deeltagelse (uden imidlertid at fuldende Løbet) i en af en nyere Udvikling medført livligere Anskuelse, netop i denne Deeltagelse har sin Gyldighed som relativ Sandhed, sin fuldkomne Ugyldighed som absolut. Idet nemlig disse see Gjenstanden, opfatte de den egentlig kun i sin Misbrug, sin Modsætning og fordre derfor en betryggende Garantie¹ og acquiescere deri, uden at have gennemført den i dette Begreb liggende Dialektik. Dette Phænomen vil nu vise sig overalt ogsaa i det Mindre, hvor enten en Tankerække eller en Livs-Udvikling ikke er gennemført heelt. Ligesom nu evig Ungdom, forstaaet, ikke saaledes som en taabelig Ængstelighed for Udviklingen har drømt sig det, som den af Barndom, Manddom og Alderdom begrændsede Ungdoms-Alder fixeret som saadan, men som den ud over alle Aldere, altsaa ogsaa ud over Ungdommen som saadan liggende livsfriske Sikkerhed i sig selv, vilde være det Ønskeligste med Hensyn til Novelle- og Roman-Digtningens Intensitet, saaledes er det dertil svarende og i egentlig store Individualitæter momentant anskuelige Standpunkt, som det fyldige Præsens af Barndom, Ungdom og Manddom, det eneste qualificerede til at frembringe Digtninger, hvori en heel Udvikling foregaaer. Staaer man ikke paa dette Standpunkt, saa kommer man paa en eller anden Maade til at lægge en bestemt Alder til Grund som Maalestok (hvilket naturligviis er urigtigt, da ingen Alder som saadan er den absolute, end ikke den man pleier at kalde Eens bedste Aar) og er saaledes ikke istand til at give hver Alder Sit. Dette er nu ogsaa Tilfælde med Andersen. Vi ville tage et speciellere Exempel. Skal han skildre Barndommen, da træder der os ikke Repliquer imøde, der ligesom ere grebne ud af en heel barnlig Bevidsthed og beregnede efter det af os skildrede Høidepunkts Meridian; men det bliver ofte enten Barnagtigheder, ufordøiede Reminiscentser fra en enkelt concret Barnealder, eller, hvad vi her nærmest have for Øie, man taler som en Ældre om Livs-Indtrykket, og føier derpaa til i behørige Mellemrum, at man maa huske paa Barndommen, paa Barnephantasiens² store skabende Kraft, kort sagt man stiller en udvortes Garantie for Opfattelsens Rigtighed, man sætter en Sopran-Nøgle foran et Tenor-Partie. - *Eller Andersen opfatter ved et Andet*. Vi ville i denne Henseende dedicere Efterstaaende til den almindelige

Yttring, »at Andersen altid skal anstille Sammenligninger«. En Sammenligning har naturligviis kun sin Betydning, forsaavidt som den fører tilbage til en dybere Forstaaen af det, for hvis Skyld den traadte frem. Paa anden Maade ender den med at overfylde vor Hukommelse og at efterlade et totalt Deficit for Anskuelsen; thi hvad enten jeg siger, at en By f. Ex. her er ligesom en By i Italien, som jeg ikke kjender; eller at en By i Italien er som en By i Danmark, uden nærmere at betegne dem, saa er jeg derved slet ikke bleven klogere, undtagen forsaavidt jeg, anlediget ved at Forfatteren nævner dem, nu maaskee paa Grund af mit Kjendskab til dem og ved Hjælp af mit eget Digter-Talent seer mig istand til at overtage Digterens Partes og poetisk at udmale for mig et Billede af deres Eiendommeligheder. At anføre Exempel herpaa anseer jeg for unyttigt, – det er en Nemhed, som tidligere har yttret sig i Literaturen ved f. Ex. at betegne samtidige Digtere og Skribenter med Navne fra den classiske Oldtid i den Tanke derved at have betegnet dem i deres Eiendommelighed. Kun det vil jeg tilføie, at Grunden er den, at Andersen, da han oversprang sit Epos, ogsaa oversprang den til al Skildring absolut nødvendige Contemplation.

1. Omnia ad ostentationem, nihil ad conscientiam. Denne Tilbøielighed til Garantier i en lignende trivial Forstand, viser sig ogsaa i det Intellectuelle, og Enhver, der blot har en Smule Praxis, har vist ofte stødt paa Individuer, der legitimerer deres Ret til at være komne til de dybeste Resultater i Philosophien ved den Forsikkring, at de i 3 Nætter ikke have kunnet sove for at tænke over den Ting, og denne Betragtning er da Indledningen til et Resultat, som det ikke er vanskeligt at faae fat paa i en eller anden speculativ Journal. Sagen er den: som Skoledrenge snyde de sig et Facit til og skjule nu deres Tyveri ved en saadan Garantie.
(tilbage)
2. Cfr. de 6 første Capitler af *Kun en Spillemand*. Det er dog et Spørgsmaal, om man i den Forstand skal ophøre at være Barn, at man ikke længer kan glæde sig ved det Smaa, fordi man har seet det Større, hvilket sidste har en ubegrændset Relativitet. Jeg smiler ad Barnet, fordi jeg har seet Alperne, men skulde da Mohammed ikke med samme Ret smile ad et voxent Menneske, der glæder sig over Alperne, da han havde været i den 7de Himmel. Eller udvikles ikke ved den Anskuelse en reen Materialisme? En anden Sag er det med det Spidsborgerlige; Feilen ligger ikke deri, at det som Barnet glæder sig ved det Smaa, men at det, uagtet en Modsætning er givet i Bevidstheden, nu holder fast ved det Smaa og paastaar, at det er ligesaa godt som det Store, holder fast ved denne Sætning og glemmer derfor at nyde det Smaa: og denne sidste Side er netop Feilen.
(tilbage)

Indtrædelsen af denne sig enten hurtigt i en ligesaa forkeert Stagnation fortabende, eller i Retning af ethvert realt Indhold som fingeret, som blot Marcheren paa Stedet sig yttrende Bevægelighed, er imidlertid saa langt fra at forhindre Tilbagefald, at den tvertimod necessiterer disse med Recidivers sædvanlige Forværrelse, med andre Ord en urokelig Stirren paa en enkelt Gjenstand, som laa al Verden deri – et Phænomen, som vi helst ville betegne som Andersens: *Overtro som Surrogat for ægte Poesie*. Vi ville her ikke tale om denne Overtro, saaledes som den viser sig i det Store hos Andersen, da vi have skildret den fra en anden Side i det Foregaaende, idet vi, ved at vise, at Andersen manglede Livs-Anskuelse, jo egentlig maatte søge Grunden til, at hans Individuer bleve til Intet i Verden, i hans Vantro til Verden; dog dette seet fra den anden Side er netop Overtro paa Individuerne, Overtro paa hans poetiske Heltes Genie og Dygtighed; men kun, hvad vi bemærkede i det Foregaaende, forsaavidt den viser sig i Behandlingen, i Arrangementet af det Enkelte. Denne Overtro viser sig nu saavel i den Vægt, han lægger paa en eller anden deprimerende Omstændighed, en enkelt lille Ydmygelse endogsaa da, naar Omgivelserne tilsmile En mest, den Kraft, han tillægger disse til at kunne undertrykke endogsaa det sande Genie, hvad jo, for at blive ved » *Kun en Spillemand*«, Christian virkelig er¹, hvilket indeholder en Miskjendelse af Geniets Magt og dets Forhold til ugunstige Omstændigheder (thi Geniet er ikke en Praas, der gaaer ud for en Vind, men en Ildebrand, som Stormen blot udæsker,) og har sin Grund i at Andersen ikke fremstiller et Genie i dets Kamp, men snarere et Flæb, om hvilket der forsikkes, at det er et Genie, og som kun har det tilfældes med et Genie, at det lider en Smule Gjenvordigheder, som det vel at mærke endog ligger under for – som ogsaa i at tillægge en enkelt tilfældig Begivenhed en paa Anelse svanger Betydning for hele Livet, Noget som vel kan hænde dette eller hiint virkelig begavede Individ i sin Udvikling, idet det med en sygelig Irritabilitæt og uden Overskuelse af sin Gang, fristes til at tillægge en tilfældig Begivenhed for meget; Noget, som derfor ogsaa kan have sin Betydning i den poetiske Frembringelse, og som i Conjunctiv vel kan være sandt, men bliver usandt i Indicativ, idet det da ikke lader sig bringe i Harmonie med den egentlig poetisk-rectificerede Anelse, der, netop i Sikkerheden af at have det Hele, aldrig kan komme til at forsee sig paa det Enkelte.

1. 1,156.
(tilbage)

Inden jeg imidlertid gaaer over til den speciellere Omtale af »*Kun en Spillemand*«, maa jeg udbede mig Læsernes Opmærksomhed for en Rubrik endnu, den jeg helst vilde overskrive: »*Andersens Tilfældigheder*«, ikke som om jo ogsaa de to foregaaende Afveie, fra et almindeligere æsthetisk Standpunkt iagttagne, maae vise sig som Tilfældigheder, men fordi disse staae i et saa væsentligt Forhold til hele Andersens Staae, at de bedst lade sig opfatte i dette Forhold, og derved ogsaa afgive den behørig Relativitet, indenfor hvilken jeg vel med Rette som Tilfældigheder vil kunne beskrive den hele Underskov af forstyrrende Bemærkninger, der for den blot nogenlunde opmærksomme Læser af Andersens Romaner gjør Veien i dem ufremkommelig, siger og skriver ufremkommelig; idet det gaaer med Andersens Romaner som med andre Fabrik-Produkter, at de for de mikroskopiske lagttagelser ikke vinde, men bestandig tabe. Jeg sigter ikke herved til, hvad man strakte kunde kalde Episoder; thi dette Punkt har været Gjenstand for Andres Drøftelse og behøver altsaa ikke videre at omtales, og er paa sit Sted i det Foregaaende bleven berørt; jeg sigter ikke herved til, hvad man og kunde henregne til Episoder, en Opstilling af en eller anden Enkelthed, blot for at forhale Tiden, som det synes, da denne ligesaa lidet træder i nogetsomhelst dybere organisk Forhold til Hoved-Personen, som den ogsaa¹ er blottet for al elastisk Kraft til, ligesom i et Nu ved et Tryk paa den skjulte Fiæder, at staae for os, og desaaarsag blot har det Ubehagelige, at man uvilkaarlig kommer til at tænke paa en hemmelig Protokol af Døgn-lagttagelser; – men til den – ved Digteren Andersens Misforhold til sin Person og til det for en Roman-Digter nødvendige Fond af Kundskaber – betingede Usikkerhed, betingede Rysten paa Haanden, som gjør, at hans Pen ikke blot slaaer Klatter, men ogsaa slaaer Sladder, og som udmærker hans Stiil i den Grad, at den derved bliver vanskelig at eftergjøre. Og uagtet jeg nu, idet jeg overskuer den sig frembydende Masse, føler mig paa en besynderlig ironisk Maade paa eengang saa riig og saa fattig, – saa fattig siger jeg, fordi jeg næsten ikke veed, hvor jeg skal begynde eller hvor jeg skal ende –, øiner jeg dog en Udvei i den tidligere gjorte Bemærkning, at det Hele har sin Grund i hans Misforhold til sig selv og til det fornødne Fond af Kundskaber. Denne Inddeling vil jeg følge og bestræbe mig for i Valget at tage det, som dog er nogenlunde underholdende og i Documentationen at være saa kort som mulig. Idet jeg nu vil betegne det første Misforhold som *tilfældig Stemning*, vil det ogsaa være temmelig let ifølge vort Kjendskab til Andersens Anskuelse, at udfinde, hvorledes denne tilfældige Stemning er beskaffen med Hensyn til sit Indhold, da den nødvendigviis maa have et Præg af Andersens Grund-Anskuelse: Misfornøielse med Verden; og jeg vil derfor blot, førend jeg gaaer over til at døbe den med sit rette Navn, erindre om, at Grunden hvorfor jeg kalder den tilfældig, ingenlunde er, fordi den er væsentlig forskjellig fra hans øvrige Anskuelse, men fordi jeg nærmest her har med de Yttringer af den at gjøre, der gribe forstyrrende ind i Fremstillingen af det Enkelte, og som vel derfor ogsaa gjerne havde kunnet været undgaaede, om man end nok saa meget deelte Andersens Misfornøielse, ja som formodentlig Andersen selv vil erkjende for tilfældige. For at betegne hans Misfornøielse med Verden i disse dens tilfældige Yttringer veed jeg ikke andet Udtryk end: *underløben Harne*. Langt fra nemlig, som den egentlig talentfulde Roman-Digter formaaer det, midt i Fortællingens Løb ved en eneste oblique Yttring ligesom at erindre Læseren saa stærk om en eller anden Person i Romanen, at denne nu pludselig staaer paany lyslevende for ham og maaskee tydeligere end nogensinde før, kort sagt, af et eneste Ribbeen at skabe os hele Individet, kan Andersen ikke sikkre sig for, at endog da, naar han selv indfører en Anden talende, hvor det da gjaldt om væsentligt at holde sig inde i denne Andens Charakter, at denne hans underløbne Harne mod Verden pludselig understryger den enkelte Yttring og giver den et Anstrøg af hans den poetiske Person aldeles uvedkommende Misfornøielse med Verden. Dog denne Art af tilfældig Stemning hænger nærmere sammen med hans hele øvrige Anskuelse end den, vi nu skulle gaae over til at beskrive, og som, saa synes det mig, er saa curieus, at jeg blot vilde ønske, at det maa lykkes mig at fremstille den saa heel og holden, at den fra min Haand kunde ligge færdig til Optagelse i et eller andet psykologisk Kunstcabinet. Det hænder nemlig ikke een, men mange Gange, at Andersen i Fortællingens Løb taber sin poetiske Ligevægt, og derved taber sine poetiske Figurer ud af sin digteriske Skaberhaand, saaledes at disse endog contraaponere sig ligeover for ham i en real Existents, ligesaa fuldgyldig som hans egen. Derved fremkommer nu et besynderligt Forhold. Disse Individer, som saaledes i ethvert saadant Øieblik ophøre at være blot digteriske Figurer, træder han nu i Rapport til som til andre Væsener paa denne vor Jord. Deels nemlig fatter han en aldeles jordisk Kjærlighed til et eller andet Individ, hvilket vel i de fleste Tilfælde er hans Helt, men som han nu snarere behandler som en Client, han interesserer sig for og ved enhver Leilighed søger at faae pousseret i Verden – ligesom ogsaa enhver, som det synes Andersen, Mangel² paa pligtskyldig Opmærksomhed, endog i Tilfælde, hvor Opmærksomheden er saa langt fra at være pligtskyldig, at den endog vilde være urimelig, gaaer paa Grund af den Andersen som Digter betroede Magtfuldkommenhed (til at gjøre hvad han vil) ikke ustraffet hen – deels bliver han i høi Grad opbragt³ paa andre Personer, der forekomme i hans Romaner, taler saa djærvt imod dem, at man skulde troe, at det var ham om at gjøre at tilintetgjøre deres borgerlige Velvære i den Verden, hvor Andersen selv hører hjemme, men hvor de slet Intet have at bestille. Inden jeg gaaer over til at beskrive det andet Misforhold, som jeg vil betegne som *tilfældig Viden*, vil jeg gjøre opmærksom paa, at der gives et Stadium af Tilfældigheder, som maaskee passende kunde danne Overgangen fra det Foregaaende, det er: *tilfældige Idee-Associationer*⁴, idet disse saavel kunne opfattes fra Personlighedens Side, idet denne sees som den, der ikke har Magt over sine Tanker, deels fra Tanke-Gjenstandens Side, idet denne sees som den, der paa en oprørsk Maade behersker Personen. Herfra kunne vi nu gaae over til at omtale hans tilfældige Viden. Den Masse af

Kundskaber nemlig, som Andersen efterhaanden har erhvervet sig, har lidt efter lidt sammenrottet sig mod ham og begyndt paa en Revolution, hvilket har givet Anledning til, at Andersen har maattet istedenfor fra sit Digterstade at bestemme, hvad der skal med eller ikke, indrømme denne en raadgivende Stemme, hvilket denne naturligtviis blot har anseet som Initiativet til at constituere sig selv som den souveraine Magt og gjøre Andersen til sin Befuldmægtigede, som efter Ordre anbringer dens enkelte Bestanddele paa Prent. Som bekjendt deler Andersen gjerne sine Romaner i Capitler, og ethvert saadant har gjerne et Motto. Vil man nu end ikke dele min Anskuelse, at et Motto enten ved sin musicalske Magt, hvilket det til en vis Grad godt kan have uden at være Vers, bør ligesom prælodere og derved sætte Læserne i en bestemt Stemning, i den Rhythmus, hvori Afsnittet er skrevet (dette er da, forsaavidt Mottoet er et Vers, det Vaudevilleagtige derved); eller det bør paa en pikant Maade træde i Forhold til hele Afsnittet og ikke danne en Ord-Vittighed med et enkelt i hele Capitlet forekommende Udtryk, eller et fadt almindeligt Udsagn om det, som Capitlet indeholder, – saa vil man dog vist indrømme mig, at der hører temmelig megen Smag, en høi Grad af Inderlighed i sin Gjenstand og i Stemningens Temperatur til at vælge et Motto, der bliver lidt mere end et intetsigende Udraabstegn eller en Figur, som den Lægerne pleie at skrive over deres Recepter. Disse Egenskaber er nu Andersen ikke i Besiddelse af. Ved lang Syslen med Digteriet staaer naturligtviis en stor Mængde af loci communes, af Smaa-Vers &c. til hans Disposition, som han nu, ledet af en ganske løs og udvortes Ideeassociation, anvender paa bedste Maade, og den eneste Lov, jeg har kunnet spore, er den, at tage behørigt Hensyn til Digtere af Anden-, Tredie- og Saavidere-Rang. Efter Mottoet begynder Fortællingen; men den gode gamle Skik, som dog efterhaanden ved det mundtlige Foredrag er gaaet af Brug, at begynde ethvert Afsnit med at rømme sig, den har Andersen som Skribent optaget. Capitlet eller Afsnittet begynder nemlig gjerne med en eller anden aandrig Phrase⁵. Grunden er imidlertid vistnok ikke den, at Andersen troer, at de egentlig sige stort; men ved lang Omgang med sig selv har en saadan Phrase i Stilhed udviklet en saa stor Kjærlighed til sig selv, at den bestandig søger at opfylde sin Bestemmelse, at blive anbragt, og Grunden, hvorfor den ikke bliver anvendt endnu hyppigere, er ikke Andersens Magt over den, men den Omstændighed, at der er en Mangfoldighed af Phraser, der paa et Haar ligne den i Sind og Skind. Dog dette betræffer mere den tilfældige Aandrighed, der imidlertid som al underordnet Aandrighed er en Videns-Gjenstand; og vi ville til Slutning blot henlede Læserens Opmærksomhed paa Andersens tilfældige Grundighed⁶. De enkelte historiske, geographiske, statistiske Data, de enkelte Fragmenter af grundig Viden faae naturligtviis, naar de ikke holdes i Ave og opdrages i Herrens Frygt, saa store Tanker om sig selv, at de ikke længere ville lade sig bruge, men være Selbstzweck, og desaarsag uden Hensyn til, om de passe i Sammenhængen eller ikke, træde op med Fordring paa absolut Gyldighed, træde op som Sandheder, man aldrig kan sige for tidt og derfor aldrig kan sige paa urette Sted.

1. (Jeg vil eengang for alle bemærke, at jeg tager mine Exempler af » *Kun en Spillemand*«, da jeg har den ved Haanden. –) Cfr. 1,146, 1,141; man skulde troe, at de paagjældende Individens aandelige Habit var bestilt hos en eller anden poetisk Lappeskrædder. (tilbage)
2. » *Kun en Spillemand*« 1,150, hvor Christian første Gang kommer paa Dandseboden; det hedder: »med Hatten i Haanden hilsede han høfligt til alle Sider. Ingen lagde Mærke dertil«. Det er endda ikke saa underligt (naar en Skibsdreng kommer ind blandt Matroser paa en Dandsebod, er han maaskee snarere udsat for at blive kastet paa Døren og for saavidt kan den lille Christian være glad over, at man ei bemærkede ham); langt underligere er det, at Læseren bliver gjort opmærksom derpaa, og det endda ikke gennem Christians Mund, det lod sig endda høre, thi han er nu engang et forfængeligt Skrog; men det er Andersen, der selv gjør Bemærkningen, og som formodentlig ønskede, at Folkene paa Dandseboden strax skulde øinet det store Genie. – 1,156. Han besøger Steffen-Karreet, og idet han skal gaae bort »traadte et Par andre Jomfruer ind fra Sideværelset, de vare let klædte, som hun, og de hørte Historien og loe, og saae med dumme Øine paa Drengen.« Jeg vil ikke tale om, at jeg er bange for, at vi alle komme til at see med ligesaa dumme Øine paa Christian, naar hele Historien er forbi, saafremt man ved dumme Øine forstaaer Øine, som ikke kan see, at Christian var et stort Genie, men jeg vilde blot spørge: hvo gjør den Bemærkning? Christian kan det umuligt være; thi saa uartig en Dreng troer jeg dog ikke, Christian var, at han i et Huus, hvor han havde nydt Opmærksomhed (cfr. 1,151), hvor jo ogsaa Steffen-Karreet havde leet af ham og gjort det godt igjen, hvor han i det høieste kunde blive vred, fordi de loe, skulde komme til den Betragtning, at de saae paa ham »med dumme Øine«. Det er igjen Andersen, der er bleven vred. Jeg føler meget vel, hvor lidet bevisende ethvert saadant enkelt Sted er, og jeg maa derfor i det

Hele tænke mig Læsere, der ere velbevandrede i Andersen.

(tilbage)

3. Saaledes den stakkels Niels, som Andersen flere Gange synes at blive ret arrig paa, og jeg ventede virkelig, at han engang ret i sin Vrede, ligesom mangan bekymret Familiefader, skulde udbrudt: »det er en Satans Dreng, man skal trækkes med, den Niels, han kan heller aldrig lade Christian i Fred.« Saaledes er den Maade, hvorpaa han behandler Hs. Velærværdighed Pastor Patermann, mildest talt meget upassende. Ogsaa Naomi bliver, til Erstatning for at Christian i Digtet, ifølge Andersens Idee, maa gaae under ligeover for den saa begunstigede Pige, ikke skaanet i enkelte Udbrud og Yttringer mod hende, hvor han ligesom synes at blive utaalmodig over den ubegribelige Lykke, der er falden i hendes Lod.

(tilbage)

4. F. Ex. 2,113 »Hendes (Naomis) fine Fingre vendte Bladene i en Bog Var det Balles Lærebog eller Psalmebogen, den nye, forbedrede Udgave, hvoraf prosaiske Hænder har plukket Poesiens duftende Blade?« denne sidste Bemærkning er jo Situationen aldeles uvedkommende, og fremkaldt derved, at Andersen, idet han nævner Psalmebogen, derved kommer til at tænke paa den Mangfoldighed af Spørgsmaale, der i den Anledning har været i Bevægelse her hjemme. Cfr. 3,16. »Men for Naomi klang det som Suk og Spot, det var den kolde Luftning fra Spiegelbergs fugtige Fængsler, det var den trykkende Hede fra Venedigs Blykamre«. Her gaaer Ideeassociationen ikke igjennem Situationen, men motiveres ved den Omstændighed, at Andersen Paginaet iforveien har nævnet Silvio Pellico: *le mie Prigioni.* &c. &c.

(tilbage)

5. 1,118 »Æselet træder tidt paa den bedste Blomst, Mennesket paa sin Broders Hjerte«. – 2,150. »Aaret 1820 havde for Danmark en stor Deel Begivenheder. Statsgjælden fik en Læk; Dr.Dampe med nogle urolige Hoveder vilde give Statsskibet en Læk; Meningsstridigheder udviklede sig i Religionssamfundet, og hvert af disse Partier fandt en Læk hos sin Modpart; under saa mange og saa store Læk tør vi ikke tale om den, som Ladislaus gjorde paa mangt et qvindeligt Hjerte«. &c.

(tilbage)

6. Cfr.1,114. »dernede svømmede Skyernes Billede, dernede fløi Fuglen med udbredte Vinger, netop saa dybt, som den svævede over Vandspeilet«. Det er Christian, der vogter Gjæs og sidder og phantaserer, og midt i Drengens Phantasie kommer nu den Sætning: *netop* saa dybt &c. Hermed kan sammenlignes hele hans Undersøgelse om Naomis religiøse Tilstand. 2,119. »Hos hende begyndte den straussiske Fordunstning, som opløser Alt Historisk i Myther. Der udviklede sig hos hende en Anskuelse i Religionsager, som den, der i vor Tid begynder at udtale sig hos Enkelte i Tydskland, en Art Fritænkeri ...« 2,129 »i religiøs Henseende var hendes Anskuelse hverken ascetisk eller hellenistisk, snarere var hun en forudflyvende Partiegængerske for det unge Tydskland«; denne hele Undersøgelse erindrer om en Retssag, hvor der blev Spørgsmaal om, hvorledes det i religiøs Henseende stod sig med Inquisiten, i hvilken Anledning nogle tilkaldte Landsbypræster udtømte med stor Grundighed deres hele Skole-Viisdom om:

Deisme, Theisme Atheisme, Pantheisme. – cfr. 3,86 om Frankrigs religiøse Tilstand: »Paris har for Øieblikket ingen Religion, de have glemt Madonna, ja næsten Faderen og Sønnen, Aanden er den ene herskende. Ingen Munk seer Du paa Gaden, ingen Procession; fra Scenen selv prædike Digterne Protestantisme (?). – Cfr. hele *Naomis Reise.* &c.

(tilbage)

Vi kunne nu som et Annex til det Udviklede føie en speciel Omtale af » *Kun en Spillemand*«, der naturligtviis væsenlig vil holde sig indenfor det ved det Foregaaende affurede Territorium, og indenfor det, ikke ved en arbitrair-pavelig, men ved den i Begrebet selv givne vel usynlige, men derfor desto virkeligere Demarcations-Linie begrænsede Spørgsmaal om det Poetisk-Sande; og det er kun for et Syns Skyld, at vi ville anlægge et lille Udenværk til at holde Øie med et Detachement af Fjender, som dog egentlig ikke ere

Fjender, da de i slet Intet ere enige med os, men som snarere maae ansees for nogle intetstedshjemmehavende Snakkere, der formodentlig ikke ville undlade at bemærke, at det vel gjerne kan være sandt, hvad jeg siger, men at deraf ingenlunde følger, at det Andersenske er usandt, og som vist endnu høiere ville gjentage den samme Paastand, naar Spørgsmaalet bliver om Forholdet mellem det Poetisk-Sande og det Historisk-Sande, og bringe Andersen i den Forlegenhed enten at maatte paastaae, at det er en historisk-virkelig Begivenhed, han fortæller, hvorved det hele Standpunkt blev forrykket, eller søge at vindicere Fortællingen sin Betydning som poetisk Sandhed ligeover for den Anskuelse, at den er poetisk usand. Spørgsmaalet bliver da nærmest her, om Hoved-Personen af Forfatteren virkelig er fremstillet som et Genie, og dernæst, om der da er opdrevet tilstrækkelige Momenter til at bevirke dets Fortabelse, og om nu endog det sidste Punkt var oplyst, saa kommer dog det Spørgsmaal igjen, om da det paagjældende Individ virkelig var et Genie; thi man kan jo dog ikke nægte, at den Forestilling, at Geniet maa seire, er ligesom et Arvegods fra en foregaaende bedre Tilværelse, som, frarøvet Menneskeslægten, nødvendigviis maa nedstyrte denne i Modløshed. Da nu den egentlige Hovedperson ligger for os i hele sin Udvikling, saa var det ønskeligt, om der et eller andet Sted skulde findes et Hvilepunkt, et Bedested, hvor vi kunde samle os og skue tilbage. Men i den Henseende er hans Udviklings-Vei ingenlunde perspektivisk. Deels standser Andersen undertiden selv ved en eller anden ubetydelig Begivenhed, som om vi nu vare ved et Vendepunkt (en Omstændighed, vi ikke maae lade os forlede af), deels er Veien fuld af Lygtemænd, som snart foregjøgle En, at nu er Geniet vaagnet, snart at det er modnet, og som snart igjen afløses af Begivenheder, der synes at vidne om det Modsatte, indtil vi atter høre Forsikringer om, at nu er Geniet modnet &c. &c. Dog, da der er et Punkt, hvor Andersen med besynderlig Emphasis opstiller Christians Livs-Dilemma, ville vi standse ved dette, for, idet vi overskue det Foregaaende, at see, om det virkelig med Rette lader sig opstille, eller Andersen vil narre os, eller sig selv og os. Dette Sted findes 1 D. Pag. 60 og kan ansees i temmelig Korthed at indeholde hele Andersens Passivitæts-Theorie, hele hans Anskuelse af et Genie &c., og af den Grund lade vi det aftrykke.

»Man har den Folketro, at Berberissens Blomsterstøv er en Gift for Kornet, det tunge Ax beplettes med den ædende Rust. Den ædleste, den mest blændende hvide Papaver forandrer efter Aar sin Farve, naar den staaer mellem de brogede. Omgivelser hedder den usynlige Haand, som omformer Grundstoffet i dets Udvikling.

»Medens Billedhuggeren former det bløde Leer, fatte vi ikke strax, hvilket Værk der vil skabes. Det kræver Tid og Arbeide, før Gipsafstøbningen fremstaaer, og efter denne ved Meiselens Slag Marmoret lever op! hvormeget vanskeligere da at slutte sig fra Mennesket som Barn til dets Udvikling og Skjæbne som Mand. Vi see her den fattige Dreng i Svendborg; Instinktet i ham og Indvirkningen udenfra pege som Magnetnaalen kun i to Retninger, hinanden aldeles modsatte. Han maa enten blive en sjelden Kunstner eller et usselt, forvirret Væsen. Omgivningens Blomsterstøv indvirker allerede med Duft og Farve.

»Tonernes Gud kyssede ham alt paa Vuggen, mon vel Tidsgudindernes Sang bringe Begeistring eller Vanvid? Mellem Begge er Grændsen kun en tynd Væg. Skal han maaskee vække Tusinders Beundring, eller maaskee i den usle Kro, med Violinen under Armen, som gammel Mand spille for den vilde, raae Ungdom, spottes som en halv Taabelig med sine Drømme, han hvis Sjæl usynligt fik Tonernes Daab.

»Om Hertugen af Reichstadt veed man, at han var dødfødt; forgjæves anvendte man alle Midler for at faae ham til Live; da tordnede de hundrede Kanonskud, han aabnede Øinene, Pulsen slog. Det var den store Keisers Søn, derfor fik Verden dette at høre; Ingen veed derimod det beslægtede med Armodens Barn; ogsaa han var et Liig, et nyfødt Liig, alt lagt hen paa Bordet ved den sønderslagne Rude; da klang Fløiter og Violiner udenfor, hvor omvandrende Musikanter spillede; en Qvindestemme lød veemodigt stærkt, og den Lille slog Øinene op, rørte den lille Haand. Mon det var Tonerne, som drev Sjælen tilbage for at virke her paa Jorden, eller kun Tilfældet, dette Fornuftmenneskets salomoniske Sværd?

»En sjelden Kunstner maatte han blive, eller et sølle Skrog, en Spurv med Bogguld paa Vingerne, hvem de andre Spurve derfor hugge til Blods. Og om han nu blev det? Hvad Trøst er der for ham? Hvad Trøst for en Menneskehed med Stolthed i Hjertet? Den udslettes og glemmes som Sneeflokken, der falder i den rivende Strøm, kun en Enkelts Værk og Navn gaaer over i nye Aarhundreder. Misundelsesværdige Lod! men larmende Glæder kunne vente os i vor nye Tilværelse, hvor hans Berømmelses Lykke da staaer langt borte i en Verden, han ikke kan fremtræde i, ikke tage Deel i. Hvad gjør det, hvor høit vi staae, kun at vi staae godt! det er Verdens Tryllesang, det er den store Menneskebølges dønnende Selvtrøst, idet den vælter frem mod Evighedskysten.

»Man kan paa Granstammens Knuder see, i hvor mange Aar Træet har voxet, et Menneskeliv har ogsaa sine synlige Led. Et vigtigt Overgangspunkt, et Slags Hovedmoment i Christians Barndom dannede denne Sommer ved Bekjendtskabet med Naomi, Musikunderviisningen og Besøget paa Thorseng¹.«

1. Jeg maa bede Andersen at undskylde, at jeg ved at lade et saa stort Stykke aftrykke næsten har gjort mig skyldig i et Plagiat, og jeg kan alene sige til mit Forsvar, at det jeg har plagieret, ikke er det, jeg

anseer for det bedste. –
(tilbage)

Vi ville nu for et Øieblik overskue det Foregaaende. Født i trange Kaar af fattige Forældre havde Christian – i sin Fader en Mand, saaledes som han oftere findes blandt Almuen, med en Deel naturlig Poesie, som imidlertid blot havde fundet nogenlunde Tilfredsstillelse ved en i tidligere Tid foretagen Reise i fremmede Lande, og sikkert sig en Smule Husværelse ved Erindringen derom, indtil denne igjen overvældede ham og rev ham paany paa Reiser – en Mand, efter Andersens Fremstilling, med saa dybe uforklarlige, poetiske Længsler, at han til Skildringen af ham behøver i Erindringen at opfriske Sagnet om Venusbjerg – og i sin Gudfader et saa mageløst musicalsk Genie, at Andersen for at beskrive ham, maa tage sin Tilflugt til at erindre om Paganini, om »Nordens Amphion, Ole Bull,« om »disse to Mestere i Jubals Kunst,« et Genie, der vel ikke var i Besiddelse af »denne Fuldenndhed, som disse to vor Tids Mestere i Jubals Kunst besidde,« men maaskee derfor i endnu dybere Forstand istand til at beaande og levendegjøre det i Christian Slumrende – kort sagt hans Barndom er under Forhold, som netop maatte være istand til at befrugte ham for hele hans Liv.

See vi nu til det nærmere Forhold, han i sin Barndom traadte i til det Musicalske, da beskrives dette ved at fortælle, hvorledes Gudfaderens Musik gjorde dybt Indtryk paa Drengen, hvilket det jo, da det var saa udmærket som Andersen beskriver det, nødvendigviis maatte gjøre paa næsten enhver Dreng; tilmed da hans Musik havde den vistnok pikante, for Verden skjulte Synders hemmelighedsfulde Resonantsbund, som den barnlige Uskyld har en ligesaa instinkttagtig Takt som Gru for. Forsaavidt er der endnu ikke indtraadt Noget, som røber et blot nogenlunde Anlæg for Musik. I Selskab med Gudfaderen foretager han imidlertid en lille Reise, paa hvilken han rigtignok paa en besynderlig Maade kommer i et særegent Misforhold til det Musicalske, ved at see sig anbragt i et Klokketaarn i Nichen ved Lydhullet. Dog denne Begivenhed, der maaskee kunde synes En og Anden at indeholde et ret betydningsfuldt Vink for hele hans Fremtid, opfatter Andersen med Hensyn til den skadelige Indflydelse paa hans Helbred, den havde, og her ere vi da ved et af Hovedhjulene: »de ulyksalige Krampetilfælde,« der dog tillige tillægges den Fortjeneste, at »gjøre hans Øre mere aabent for Tonernes Sprog.« Føie vi nu anticipando det egentlige Hovedmoment i Christians Charakter til: en ubeskrivelig Forfængelighed, saa vil dog vist Enhver tilstaae mig, at ulyksalige Krampetilfælde, og hvad jeg vilde kalde en ligesaa ulyksalig Forfængelighed endnu ikke er nok til at constituere det Dilemma, at han enten maatte blive en stor Kunstner eller et sølle Skrog, eller til at sætte saa langtfra hentede og saa høittravende Betragtninger i Bevægelse, som de, der findes 2 D. p. 20 i Anledning af Grevens Yttring om at Geniet maa bane sig selv Vei, idet han til Opmuntring giver ham en Rigsbankdaler: »Det var de Icarus-Vinger, han bandt paa Geniets Skuldre, dristigt formede Vinger, men af Bly. Ordene vare jo dog et gammelt Thema, som fra Slægt til Slægt tonede for Kunstnerens Øre og vil med Variationer klinge i Aartusinder, saa længe Verden er den samme, som da den gav Socrates Gift og Christus en Tornekrone.« Andersen skulde dog have sat et sans comparison til for at undgaae at blive blasphemisk. Et »sølle Skrog« maatte han blive, fordi han var det. Udtrykket selv forekommer os meget betegnende, idet vi ved Skrog nærmest tænke paa »de ulykkelige Krampetilfælde,« og ved »sølle« nærmest paa hans ubeskrivelige Forfængelighed. Noget af det, der mest pleier at udmærke Geniet og give det sin Overvægt over Verden, er Stolthed, som pleier at blive stærkere i Modgang, som derfor ogsaa ofte formaaer at holde Individet opreist. Hos Christian er derimod Alt Forfængelighed. Det, det kommer ham an paa, er at henlede Opmærksomheden paa sig, at blive beundret, ja han tager endog til Takke med en Hyldest, som han dog i Grunden veed skjuler Spot i sig, naar han blot kan nyde den et Øieblik. Hans Forfængelighed viser sig ogsaa i hans Forhold til Luzie og Naomi. Imod den første, denne tilbageholdne, beskedne Pige, behager han sig i at lade al sin Forfængelighed udtale sig i stortalende Drømmerier, udtømmer sig i Beundring over sig selv som Joseph i dennes skjønne Forhold til sine Brødre – mod Naomi, denne stolte, men unægtelig poetiske Pige, som er den egentlige Gjenstand for hans Kjærlighed, som han oftere kommer i Berøring med, teer han sig saa ængstelig (saa forfængelig i modsat Retning), ikke fordi hun er ham aandelig overlegen, nei, fordi hun er den fornemme Dame, som omgives af Livré-Tjenere; han ryster, naar han nærmer sig hende, som et Æspæløv. Og see vi ham endelig i det betydningsfulde Øieblik, da Naomi har gjort Alt for at bevæge ham til et afgjørende Skridt, da hele Livets Landskab bag ved ham er afbrændt ligefra Jødens Huus til hans Stedfaders, da Naomi selv tager forklædt til Hest ud for at tage Afsked med ham – see vi ham da som et »sølle Skrog« blive hjemme, saa forundres vi vist over, at der nogensinde har været Tale om Andet.

Dog endnu et Afsnit af hans Liv har Digteren forbeholdt sig for tredie Bind, og de faa Sider, der beskæftige sig hermed, ere da ogsaa saa Noget nær det Eneste i det hele Bind, der egentlig har med Romanen at gjøre; thi det Øvrige, som omtrent ikke indeholder Andet end Løst og Fast af Andersens Erindringer, indsmuglede i Naomis Dagbog, lod sig bedst udgive særskilt, og dersom Hr. Andersen saa synes, saa vilde vi give den lille Bog til Motto: Andersen: *Kun en Spillemand* 1 D. p. 70. »Ved hvert Præg af en ældre Tid kom Skrædderen altid til at tænke paa, hvad Lignende han havde seet, og han gjorde da Sammenligninger. Hvad Hjertet tænkte, maatte Munden sladdre om, enten det saa morede de Andre eller ei.« 12 Aar nemlig efter at vi sidste Gang have hørt Noget om Christian, lader nu Forfatteren ham træde op for os som en stakkels Spillemand, der om Søndagen spiser hos Luzie og hendes Mand, Skolelæreren dersteds, som endnu tænker paa Naomi og samler Penge for engang at hjælpe hende, hvis hendes Flugt med Ladislaus skulde have styrtet hende i Ulykke, kort sagt vi finde et Menneske, som søger, saa godt han kan, at trøste sig over

Skuffelsen af utidige Forventninger; men vistnok er det, at der aldeles ikke er Noget i ham, som tyder hen paa et fordums Genie; man erfarer ikke engang Noget om hans Spil; vist nok er det, betræffende hans Hændelsers hele Skare, at hverken nogen enkelt eller alle tilhobe vilde have været istand til at knække et blot nogenlunde Genie. Vi erfare, at han hører til de Hellige. At gjøre ham til Een af dem er ingen Kunst, dertil behøver Andersen blot Papir og Pen, og det er jo næsten blevet til et Sprichwort at blive »hellig,« naar man ikke kan tage sig i Verden. At anskueliggjøre, hvorledes han kunde blive det, og det Symptom, som laa ham nærmest, har Andersen fritaget sig for, han er overhovedet bedre skikket til at fare afsted i en Diligence og beseer Europa, end til at skue ind i Hjerternes Historie. Føie vi nu hertil, at Andersen lader det gaae Faderen omtrent som Sønnen, idet han, modificerende et gammelt Kneb, naar man ikke kan paa en skikkelig Maade blive af med en eller anden Person, da at putte ham i et Kloster paa en ret besynderlig Maade, lader ham gaae i Kloster, dog ikke for der at finde Trøst for feilslagne Forhaabninger, Hvile for sin Sjæl, saaledes som Middelalderens Dybsind forestillede sig det, og det er saa vist, som jeg skriver dette, at det er Sagnet om Venusbjerget, der altid har Klosteret i Baggrunden, der har forledet Andersen – men af Frygt for ellers at komme til at sulte ihjel (3, 65) et nyt og meget poetisk Motiv til at blive Catholik; føie vi hertil at Gudfaderen hænger sig, saa kan vi med temmelig Ret sige, at den hele Familie kommer paa en unaturlig Maade af Dage. Forfatteren af disse Linier er derimod saa heldig, saa troer han, her paa en naturlig Maade at kunne ende sin Omtale af » *Kun en Spillemand,*« forsaavidt den skulde skee, og forsaavidt den kun kunde skee fra det i det Foregaaende givne Standpunkt. –

Hvad jeg til Slutning har at sige, foranlediget ved det vistnok i det Hele taget som faktisk indrømmede Misforhold mellem en læsende og en critiserende Verdens Dom over Andersen, forsaavidt dette ogsaa har gjentaget sig i min Bevidsthed, da vilde jeg ønske, at det maa lykkes mig herom at tale ligesaa personligt, som jeg har søgt at holde det Foregaaende frit for ethvert obliquet Forhold til min Personlighed. Idet jeg nemlig reproducerer det første Stadium, levendegjøres Erindringen om en Mangfoldighed af poetiske Stemninger, som ethvert digterisk Liv, endogsaa det mest uklare, og i en vis Forstand dette maaskee mest, maa være gennemflettet med, og idet jeg endnu en Gang søger at fastholde hver enkelt, fortrænger den ene den anden saa stærkt, at Totalitæten af dem samler sig ligesom til Afsked i en eneste Concentration, i et Nærværende, der dog i samme Øieblik føler i sig Nødvendigheden af at blive et Forbigagent, og derved fremkalder et vist veemodigt Smil hos mig, idet jeg betragter dem, en Taknemlighedsfølelse, idet jeg erindrer mig den Mand, hvem jeg skylder det Hele, en Følelse, som jeg hellere ønskede at hvidske Andersen i Øret end betroe til Papiret, ikke som om det noget Øieblik har været Andet for mig end en Glæde at kunne yde ham, hvad han har Ret til, og som fornemmelig i vor Tid Enhver, der endnu føler lidt for Poesien i den ecclesia pressa, i hvilken vi leve, næsten maa fristes til at yde varmere, end Sandheden maaskee kunde fordre det; ei heller som om en saadan Yttring ikke lod sig bringe i Samklang med min hele tidligere udtalte Anskuelse af Andersen, da jeg altid for mit Vedkommende har gjort mere af Poesie trods al dens Liggen under end af den mest seierrige Prosa, eller for at blive ved Andersen, da jeg, trods al hans Omtumlen, al hans Bøien for enhver poetisk Luftning, dog altid glæder mig over, at han endnu ikke er kommen ind under Politikens altomfattende fandenivoldske Passat – men fordi en saadan Yttring i det Hele taget er meget udsat for Misforstaaelse, Noget jeg imidlertid haaber, at jeg skal kunne finde mig i, naar blot Andersen for at undgaae den, vil holde, hvad jeg med sympathetisk Blæk har skrevet, for det Lys, der ene gjør Skriften læselig og Mening tydelig.